BISSOCIUM

Revista d'Història del Bon Pastor i de Baró de Viver

Número 3
Maig 2026

Distribució dels PRIMERS NUCLIS de POBLACIÓ al Bon Pastor

LA PINYA: 32 años de ESPLAI

Participar al barri del BON PASTOR des de l'AJUNTAMENT

La Unión de Juventudes Antifascistas (1939) primeras RESISTENCIAS al franquismo

CLUB de LLUITA OLÍMPICA Baró de Viver Escuela de campeones

Contribució de PERE SERRAT i PORTET a l'ensenyament i l'esport al Bon Pastor

LA FABRA I COATS Una destacable tasca social i la seva modèlica CASA-CUNA

Revista d'Història del Bon Pastor i de Baró de Viver
Periodicitat: anual

Direcció: Carrer Sant Adrià, 101
08030 Barcelona

Correu electrònic:
revistabissocium@gmail.com

Dipòsit Legal B-15017-2023

ISSN 2938-4710

ISSN edició digital 2938-4729

Equip de Redacció:
Josep Capsir, Ana Guevara, Josep Maria Romero, Genaro Villagrasa.

Col·laboradors:
Pere Fernández i Bori, M. Rosa Hernández Zamora, Juanjo Gallardo Romero, Julio Pernas López, Carme Turégano López

Director: Genaro Villagrasa

Disseny gràfic i maquetació: Ana Guevara

Impressió: Impremta Bon Pastor
Carrer Foc Follet 24-26

Edita: Centre d'Estudis–Arxiu Vilabesòs

Direcció: Carrer Sant Adrià, 101
08030 Barcelona

Pàgina web: www.ceavilabesos.cat

Correu electrònic: info@ceavilabesos.cat

Portada:-Actuació de presos polítics i comuns a La Modelo (3/11/1942) **Fons: família Asensio**

Amb el suport de:
Ajuntament de Barcelona-
Districte de Sant Andreu
Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Institut Ramon Muntaner

Bissocium no s'identifica necessàriament amb l'opinió dels seus col·laboradors.

*****Rectificació article *Gènesi de l'Agrupació Esportiva Bon Pastor (1977-1985) (BISSOCIIUM,nº2 MAIG 2025)*

Una recerca recent aclareix que la participació de l'equip de futbol sala a la Festa de Treball es va realitzar en 1979, i no en 1977 com es deia en l'article. L'error es va fonamentar en que es va datar per la memòria oral d'alguns integrants de l'equip. Ara s'ha determinat que en el programa de la I Festa de Treball, malgrat es van utilitzar el pavelló del Palau de la Metal·lúrgia de la Fira de Mostres, no figurava en el programa de la Festa el futbol sala. Això queda reflectit en Treball, òrgan central del PSUC, número 494, 12-18 setembre de 1977. La presència de l'equip de Bon Pastor a la Festa de Treball es va dur a terme en el marc de la III Festa de Treball, així queda acreditat en el treball de final de màster interuniversitari de Història Contemporània de la UAB de Pau Baraldés Ribas, La Festa de Treball (1977-1982). Una aproximació històrica al PSUC i a les emocions polítiques: "A més a més, una novetat d'aquell any seria la celebració de diversos tornejos d'esport com ara futbol sala, escacs, petanca i exhibició de karate i judo".

sumari

5 Distribució dels PRIMERS NUCLIS de POBLACIÓ al BON PASTOR
Josep Capsir i Maíz

13 LA PINYA:
32 años de ESPLAI
M. Rosa Hernández Zamora

18 Participar al barri del BON PASTOR des de l'AJUNTAMENT
Carme Turégano López

25 La Unión de Juventudes Antifascistas (1939) primeras RESISTENCIAS al franquismo
Juanjo Gallardo Romero

33 CLUB de LLUITA OLÍMPICA Baró de Viver
Escuela de campeones
Genaro Villagrasa Alcaide

43 Contribució de PERE SERRAT i PORTET a l'ensenyament i l'esport al Bon Pastor
Julio Pernas López

50 LA FABRA I COATS
Una destacable tasca social i la seva modèlica CASA-CUNA
Pere Fernàndez i Bori

Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs
Carrer Sant Adrià, 101- 08030 Barcelona
www.ceavilabesos.cat
info@ceavilabesos.cat

EDITORIAL

Bissocium va néixer en el sí del Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs fa ja quatre anys, amb la voluntat de donar a conèixer la història dels barris de Baró de Viver i de Bon Pastor. Però també per tenir en compte el seu present, que s'està construint, i el seu futur, que en alguns casos es projecta. Ambdós temps, present i futur, també generen i generaran història.

En aquest sentit, no perdem de vista les iniciatives en les quals està col·laborant actualment el Centre d'Estudis en tots dos barris i que quedaran, en el moment oportú, reflectides a les nostres pàgines.

Per una banda, pel que fa a Bon Pastor, cal fer menció de la seva participació en el segon Pla de Futur (2025-2050) impulsat i desenvolupat per l' Associació de Veïns i Veïnes del Bon Pastor. Un projecte en el què s'està treballant i amb el que es pretén establir les pròximes necessitats que s'haurien de reivindicar al barri un cop aconseguits la majoria, si no tots, els objectius contemplats al primer Pla de Futur (2000-2025) elaborat a principis d'aquest segle.

D'altra banda, pel que fa a Baró de Viver, la col·laboració activa del Centre d'Estudis amb el Districte de Sant Andreu a través dels serveis tècnics del Pla de Barris i de la Memòria Històrica, del Centre Cívic Baró de Viver i de la cooperativa La Taula, ha generat la posada en marxa d'un projecte de recuperació de memòria històrica que sota el nom de *Quiosc de la Memòria de Baró de Viver* pretén recollir, amb la participació del veïnat, el procés de transformació del barri des de la seva construcció el 1929 fins a l'actualitat i que culminarà amb una exposició fotogràfica d'aquesta transformació.

Per als dos barris, també és molt important la implicació del CEAV en la iniciativa del Gran Teatre del Liceu de Barcelona anomenada *Òpera Prima* que pretén apropar l'òpera als ciutadans dels barris i que en la segona edició està centrada en els set barris del Districte de Sant Andreu. Bon Pastor i Baró de Viver han tingut veu en el projecte a través de membres del CEAV, els quals continuen col·laborant en un apèndix de l'obra operística anomenat *Cofre d'Històries*.

En conclusió, en ***Bissocium*** parem atenció i recollim els esdeveniments que han contribuït a configurar els nostres barris i els seus voltants, però també seguim de prop les iniciatives que contribueixen a visibilitzar-los i que ajuden a forjar el seu futur.

Genaro Villagrasa

El carrer 26 de les Cases Barates Milans del Bosch en la confluència amb el carrer Blanes de la barriada de Les Carolines. A partir de 1945 portarà la denominació d'Alfarràs.
Fons: Francisco Ruiz Cantero

Distribució dels PRIMERS NUCLIS de POBLACIÓ al BON PASTOR

Josep Capsir i Maíz

La barriada de Les Carolines

La implantació l'any 1905 de la fàbrica tèxtil de Can Sala en aquest territori situat a la riba dreta del riu Besòs, a la part més occidental del llavors terme municipal de Santa Coloma de Gramenet, determinarà el naixement d'un incipient nucli urbà que amb el temps rebrà el nom de barriada de Les Carolines.[1]

Als expedients municipals d'obres majors de Santa Coloma de Gramenet i en relació a aquest territori, trobem ja a partir de 1925 la utilització del terme. Citem com a exemple la portada de l'expedient núm. 102 datat a 9 de novembre d'aquell any:

> *«Expediente de Don Domingo Rebull. Construcción de una casa de planta baja emplazada en la calle de Ampurias (Urbanización llamada de "Las Carolinas")».*[2]

L'eix viari més rellevant d'aquesta zona és el camí o carretera Fiscal que tindrà el seu origen en el nucli de Cases Barates de Baró de Viver i el seu final en el creuament amb l'antiga Riera Noval, avui desapareguda. Aquesta, en el seu temps marcava el límit natural amb Sant Adrià de Besòs i és per on aproximadament, hi circula, a dia d'avui, el carrer Santander. En paral·lel a la carretera Fiscal i en direcció al riu Besòs apareixeran els carrers Blanes, Puigcerdà i Llívia, tots amb noms de poblacions catalanes.

Sembla ser que l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet tenia previst afegir fins arribar al riu Besòs, el carrer Ridaura i l'avinguda de les Carolines, però mai van arribar a materialitzar-se per la irrupció en el territori del Segon Grup de Cases Barates Milans del Bosch. Perpendicularment al camí Fiscal, en paral·lel a la riera de Sant Andreu i en direcció al Tercer Grup de Cases Barates Baró de Viver, trobem els carrers Empúries i Viladrau. A continuació circularia el carrer Puigmal que va ser projectat pel consistori colomenc

1 Ens referim a la part occidental de Santa Coloma de Gramenet contemplant el plànol de la població des de la façana on trenca ones el mar Mediterrani.

2 AMSCG. Ayuntamiento de Santa Coloma de Gramanet. Expediente núm. 102, 1925.

però mai va executar-se la seva urbanització com a tal. Aquests carrers ens remeten a poblacions o elements de la geografia de Catalunya. Tots ells dibuixaran una incipient trama urbana que s'anirà desenvolupant al llarg de la segona meitat de la dècada dels anys vint del segle passat, amb un moment àlgid, el 1929. En aquell any tenim documentat un fort increment de la construcció d'habitatges majoritàriament de planta baixa, de caràcter unifamiliar, així com locals comercials, especialment forns i vaqueries. L'equipament més representatiu d'aquest territori serà el cinema **Edisson**[3] situat a la carretera Fiscal, cantonada amb la riera de Sant Andreu, que amb el temps es convertirà en el carrer Sant Adrià, denominació vigent a hores d'ara,

La barriada Sanchís

La barriada Sanchís neix a l'abric de la fàbrica de productes químics d'**Enric Sanchís Ros** (1872-1935), coneguda popularment encara avui com a Can Sanchís, ubicada a la zona en 1906. La porta principal d'accés a la factoria es troba en el tram final de la carretera Fiscal. Aquesta, al llarg dels anys vint del segle passat, pren el nom de passeig d'Enric Sanchís, nom de l'industrial i alcalde de Santa Coloma de Gramenet a les acaballes del regnat d'Alfons XIII.[4]

La finca estava situada gairebé a tocar amb Sant Adrià de Besòs. Perpendicularment al passeig d'Enric Sanchís apareix en aquells anys, un carrer sense nom, sense sortida i en direcció al riu Besòs que amb el temps s'anomenarà de la Mina. Sembla ser que en aquell indret es trobava, efectivament i com passava en molts altres indrets de la zona, una mina d'aigua. En els expedients municipals d'obres majors de Santa Coloma de Gramenet de l'època es parla *"d'Urbanització Prat"* i aquí és on tenim documentades les construccions de caràcter civil més antigues del territori. Es tractaria de quatre cases de planta baixa, unifamiliars, tres d'elles bessones, projectades totes pel mestre d'obres **Josep Graner Prat** (1844-1930) en el mes de maig de 1923. Els respectius propietaris serien **Manuel García Bonete, Ángel García Bonete, Eduardo Gorriz Vivas** i **José Martín.**[5]

Val a dir que les tres cases bessones mostraven una senzilla però harmònica composició en la façana on hi havia la porta d'entrada flanquejada per dues finestres als costats, una per banda. A la part superior destacava una senzilla decoració de trets geomètrics elaborada

3 En la documentació de l'època trobem la denominació Edisson o bé Edison. A partir de mitjans de la dècada dels quaranta del segle passat el cinema, avui desaparegut, portarà el nom d'Ambos Mundos.

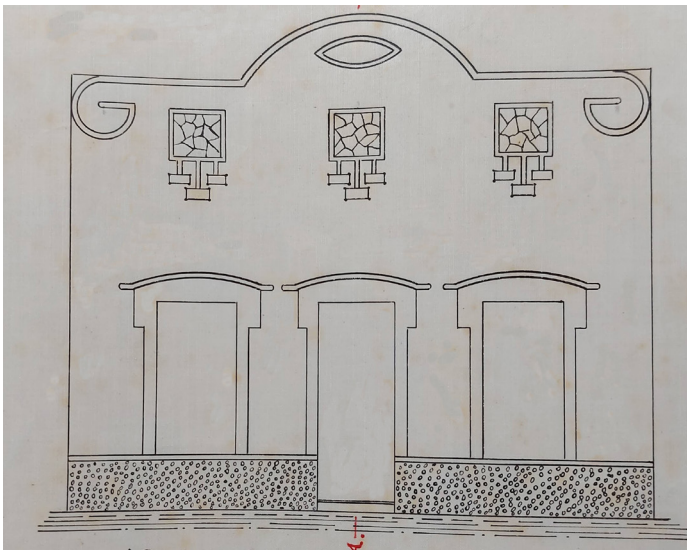
4 De fet el carrer d'Enric Sanchís, fins a finals dels anys vint del segle passat tenia el nom de camí o carretera Fiscal.

5 AMSCG. Expedients núm.310, núm. 311, núm. 312 i núm. 319, 1923.

amb la tècnica del trencadís, la mateixa que va utilitzar el mestre d'obres en la seva construcció més emblemàtica a l'Eixample de Barcelona, la coneguda com a *Casa de la Papallona*.

A l'interior s'accedia a dos dormitoris a través d'un passadís. Al fons hi havia un tercer dormitori, el menjador i la cuina, que donaven al pati, així com una habitació interior per a roba. Al pati es trobaven un WC i un pou d'aigua. Val a dir que ni a l'interior ni a l'exterior es contempla un espai per a higiene personal dutxa o bany.

Pel que fa a la quarta casa, disposava d'una àmplia porta flanquejada per dues finestres. A l'interior, la primera estança era un espai dedicat a botiga. A mà dreta hi havia el menjador, la cuina i un pati interior. Al fons havia un passadís que donava accés a una habitació interior per a roba així com a tres dormitoris que donaven al jardí on hi havia un espai per al WC i un pou d'aigua. En aquest cas no trobem ni a l'interior ni a l'exterior cap espai destinat a la higiene personal, ni dutxa, ni bany.

L'1 de maig de 1923 es va sol·licitar permís a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet per a la construcció de tres cases bessones, projectades per Josep Graner. Es tracta de les construccions de caràcter civil més antigues, documentades a la barriada Sanchís.
Fons: AMSCG

En el plànol de situació d'aquestes construccions podem comprovar que estaven ubicades totes elles al futur carrer de la Mina, costat muntanya, tot i que en els expedients municipals s'assenyala que el carrer en aquell moment està en projecte, i encara sense un nom determinat. En aquell mateix mes de maig tenim documentat ja el nom de *"barriada Sanchís"* que anirà substituint el *"d'Urbanització Prat"* que caurà aviat en l'oblit.

Reproduïm l'escrit presentat per **Antonia Vila Bertran** propietària d'un solar en aquesta zona. A l'expedient que s'en deriva figura el plànol de situació del solar amb la seva ubicació. Es tracta del futur carrer de la Mina, costat muntanya, que ella denomina x:

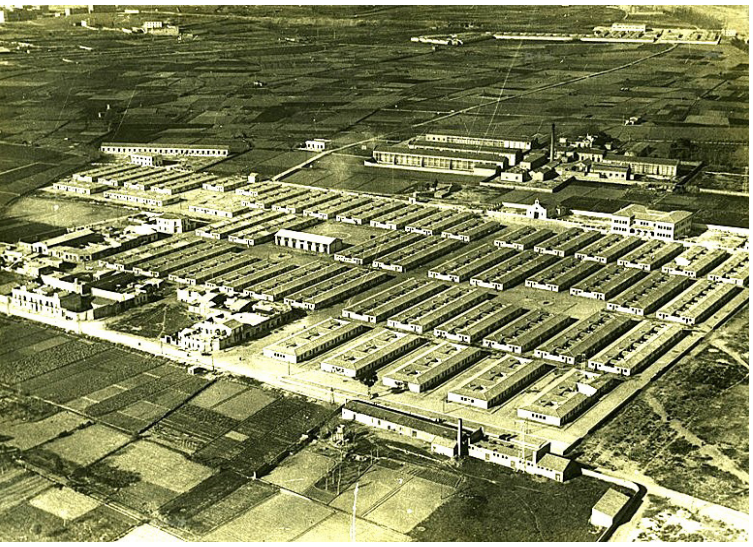
> *«Magnífico Sr.*
>
> *Antonia Vila vecina de Barcelona habitante en la calle Petritxol nº 13 pral. Ante V. Comparece y respetuosamente expone:*
>
> *Que deseando construir una casa en un solar de su propiedad sito en la calle x de la barriada Sanchís según planos que por duplicado se acompañan a v.*
>
> *Suplica que previos los trámites reglamentarios se digne concederle el correspondiente permiso.*
>
> *Gracia que espera alcanzar de la bondad y rectitud de v. cuya vida Dios guarde muchos años.*
>
> *Santa Coloma de Gramanet a 9 de mayo de 1923».*[6]

6 AMSCG Expedient núm. 324, 1923.

Poc temps després i en aquest cas a iniciativa de l'empresari, al carrer de la Mina, costat mar, es construirà un edifici de dues plantes que acolliria la cooperativa obrera *La Paloma* on els seus treballadors podien adquirir productes de primera necessitat a un preu raonable.

Tot just al davant de la façana de l'edifici on hi havia la porta d'accés a la factoria, que era de fet la casa on vivia l'industrial amb la seva família, s'aixecava una peculiar construcció, malauradament avui desapareguda, amb unes vistoses torres que va ser concebuda com a ermita privada d'**Enric Sanchís** a finals dels anys vint del segle passat per l'arquitecte municipal de Santa Coloma de Gramenet, **Josep Alemany Juvé** (1890-1972). D'acord amb l'historiador **Josep Maria Corral**[7], el 1930 l'industrial va fer aixecar allà mateix 27 cases destinades als treballadors de la seva empresa, que tindrien accés a través del passatge d'Enric Sanchís.

Les Cases Barates Milans del Bosch

El Segon Grup de Cases Barates Milans del Bosch incrustat a la barriada de Les Carolines el 1929 constitueix l'ingredient més significatiu del creixement urbanístic del territori abans de la Guerra Civil.
Fons: AFB

Sota els auspicis de la Dictadura de Primo de Rivera es crea en 1927 el Patronato de la Habitación de Barcelona, impulsora de la construcció de Quatre Grups de Cases Barates. El Segon Grup va rebre el nom de **Milans del Bosch,** en al·lusió al Governador Civil de la Província i el Tercer Grup, Baró de Viver, en referència al títol nobiliari que ostentava el llavors alcalde de Barcelona, **Darío Rumeu Freixa**.

Aquests dos Grups de Cases Barates es van aixecar a la riba dreta del Besòs, en territori de Santa Coloma de Gramenet, sense l'autorització ni coneixement oficial de les autoritats locals colomenques. Pel que fa al Segon Grup Milans del Bosch es va incrustar d'alguna manera a la barriada de Les Carolines, impedint el seu natural creixement en direcció a la riba del riu. Van ser un total de 781 Cases Barates, de planta baixa, que de manera sobtada incrementaren exponencialment el nombre d'habitants al

7 CORRAL I BELORADO, Josep Maria (2024), Quan les cases barates eren a Santa Coloma de Gramenet. Milans del Bosch i Baró de Viver, LLOP ROIG. Llibres i Cultura, p.47.

territori. A l'hora de fer el nomenclàtor es va utilitzar un curiós i original mètode de senyalització que consistia en numerar els carrers de manera que des de la llera del riu en direcció muntanya les cases tenien números parells. És a dir del 2 al 14, aquest últim en coincidència amb el carrer Llívia.[8] Del 16 al 20, aquest darrer concordava amb el carrer Puigcerdà. Del 22 al 26, aquest últim, connectava amb el carrer Blanes. Tot seguit del 28 al 30, aquest darrer que es correspon amb la carretera Fiscal. A l'altra banda d'aquesta, seguien en la mateixa direcció del 30 al 40. A partir del recinte fabril de Can Sala cap al mar es trobaven els senars, o sigui de l'1 a l'11. Cada habitatge tenia alhora un número d'identificació correlatiu col·locat a l'exterior amb una placa que anava de l'1 al 781. Els equipaments més significatius estaven situats al carrer 1, actual passeig Mollerussa. Es tractava de la capella del Sagrat Cor, el Grup Escolar Bonaventura Carles Aribau i el quarter de la Guàrdia Civil. També hi havia l'Economat, un edifici situat al carrer 5, davant de l'actual plaça Vilabesòs.

> *El 1945 l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet cedeix tot el territori de la riba dreta del riu Besòs que ancestralment havia estat sota la seva jurisdicció, a la ciutat de Barcelona.*

La barriada d'Estadella

La barriada d'Estadella es configura a finals dels anys vint del segle passat, en territori originari de l'antic poble de Sant Andreu del Palomar integrat el 1897 a Barcelona. Es situa a la part limítrof més oriental de la capital catalana. La Séquia de la Madriguera, avui desapareguda, que travessava el territori en aquesta zona i transcorria en direcció paral·lela al riu Besòs, marcarà l'espai fronterer entre les dues poblacions.[9]

La incipient trama urbana estarà formada pel carrer de Sant Adrià i en paral·lel pel carrer d'Estadella. Aquest pren la denominació del Torrent d'Estadella situat molt a prop i avui dia desaparegut.[10] També pel carrer de la Mare Eterna i el carrer Foc-Follet. Aquests dos noms es corresponen a dues obres literàries d'**Ignasi Iglesias,** mort el 1928 i estretament vinculat a l'antic poble de Sant Andreu de Palomar.[11] Perpendicularment a aquestes vies trobem el carrer de la Formiga, que fa referència també a una obra d'**Ignasi Iglesias**. Així com el carrer Barri

8 Quan parlem de coincidència ens referim a que alguns trams de carrer situats a la barriada de Les Carolines, tenen la seva continuació natural a les Cases Barates amb la seva pròpia denominació de caràcter numèric.

9 En aquest indret aproximadament on circulava la Sèquia de la Madriguera es va obrir un carrer que a dia d'avui porta el nom de l'històric rec.

10 Tot i això, a hores d'ara entre un carrer encara sense nom, a tocar de les vies del tren de Sant Andreu i el passeig Fra Juníper Serra transcorre el carrer Torrent d'Estadella que evoca el traç de l'antic rec.

11 VINYES I ROIG, Pau (2022) «Ignasi Iglésias i la seva memòria», Ignasi Iglésias (1871-1928). La vigència d'un mite oblidat, Ajuntament de Barcelona, p. 75-120. En aquest treball l'autor posa en evidència la gran popularitat del poeta i dramaturg, entrel poble andreuenc, atès que un cop mort, donarà nom en el territori en 1930 a un carrer, el 1931 a una Escola Municipal i el 1935 a una Biblioteca Popular.

Vermell que sembla ser pren el nom en referència a la tanca d'una finca existent a l'indret, pintada d'aquest color.[12] Les construccions seran essencialment de planta baixa i acostumaven a tenir a la part posterior un hort o instal·lacions apropiades per a la cria d'animals domèstics.

En temps de la República, el Segon Grup de Cases Barates va prendre el nom de B. Carles Aribau, que com hem vist també era el nom del Grup Escolar i la riera de Sant Andreu va canviar a avinguda García Hernández.[13] Durant els convulsos anys de la Guerra Civil, i d'acord amb les aportacions dels historiadors **Juanjo Gallardo** i **José Manuel Márquez**, el nom de la ciutat així com del nomenclàtor van ser modificats substancialment. Santa Coloma de Gramenet va passar a anomenar-se Gramenet del Besòs. El passeig d'Enric Sanchís va mutar a passeig d'Espàrtac i el passatge d'Enric Sanchís es vaconvertir en passatge Internacional.[14]En aquella època el territori no arribaria a tenir més de 3.000 habitants.[15]

El carrer Barri Vermell constitueix un dels eixos més rellevants de la barriada d'Estadella.
Fons: Josep Capsir

12 «Nomenclàtor de les vies de la ciutat de Barcelona», *Gaseta Municipal de Barcelona,* Impremta de la Casa de la Caritat, p. 385-422. En aquest exemplar editat en 1934 figuren ja tots i cadascun d'aquests carrers i s'indica que es troben adscrits a Sant Andreu de Palomar.

13 Miguel Ángel García Hernández va ser un dels oficials que en 1930 encapçalaren un intent insurreccional de caràcter republicà contra la monarquia d'Alfons XIII, i que a causa d'aquest fet fou sotmès d'immediat a un consell de guerra i afusellat.

14 GALLARDO ROMERO, Juan José; MÁRQUEZ RODRÍGUEZ, José Manuel (1997), *Revolución y Guerra en Gramenet del Besòs,* Grupo de Estudios Históricos Gramenet del Besòs, p.110-11.

15 Pel que fa a la població es fa difícil precisar amb exactitud el nombre d'habitants atès que no tothom que vivía al territori estava empadronat. Les dades del padró donen unes xifres, però la transmisió oral dels testimonis de l'època fa pensar en xifres més elevades.

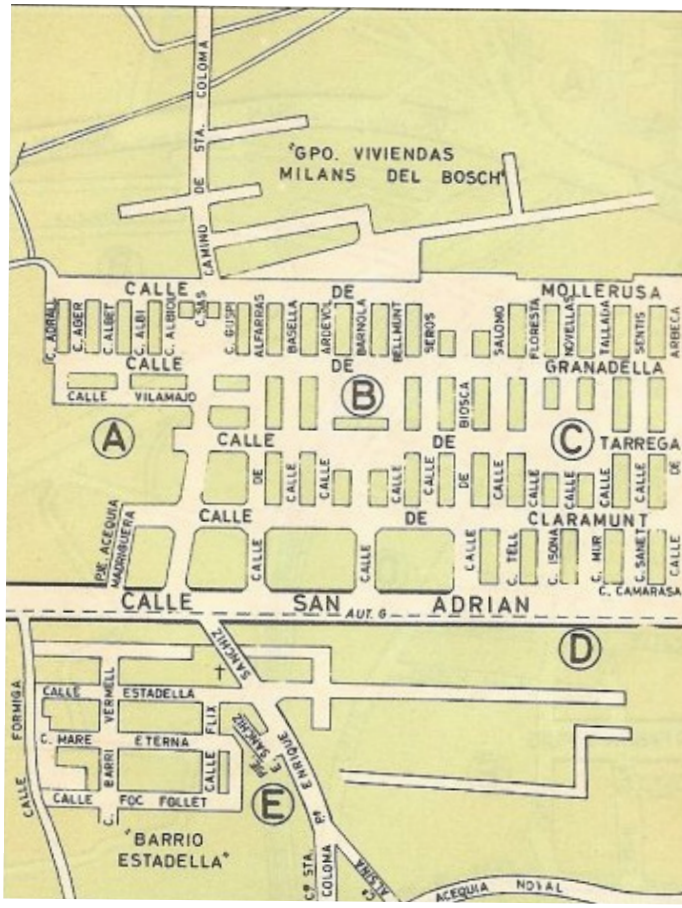
El barri del Bon Pastor

El 1945 l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet cedeix tot el territori de la riba dreta del riu Besòs que ancestralment havia estat sota la seva jurisdicció, a la ciutat de Barcelona. Aquesta circumstància afavorirà la unificació de la barriada de Les Carolines, la barriada d'Enric Sanchís, el Segon Grup de Cases Barates Milans del Bosch, que havia recuperat novament el seu nom original, amb la barriada d'Estadella. La confluència territorial doncs, propiciarà l'aparició i consolidació d'un barri que sota el lideratge del colomenc mossèn **Joan Cortinas**, portarà el nom del Bon Pastor, a l'advocació del qual aquell mateix any es consagraria el temple parroquial.

Aquesta circumstància va propiciar el canvi de nom de diversos carrers de la barriada de Les Carolines, atesa la coincidència amb noms ja existents en el municipi de Barcelona.

El carrer Empúries va passar a Claramunt, el carrer Viladrau, a Tàrrega, així com el carrer Blanes a Alfarràs, el carrer Puigcerdà a Barnola i el carrer Llívia a Biosca. Aquest darrer atesa la seva amplada va ser conegut durant molt de temps pel veïnat del barri i de manera oficiosa amb el nom de carrer Ample. Com a dada anecdòtica val a dir que en el carrer Llívia amb cantonada al carrer Empúries, existia ja en temps de la República un concorregut però modest bar sota la denominació de *Set Portes*, del qual era propietari **Francisco Rocamora López**. Anys a venir, el distingit restaurant *Set Portes* del barri de la Barceloneta sembla ser que es va sentir incomodat per tal circumstància. El cas és que el nostre establiment comercial, i després d'una àrdua negociació, va acabar mutant de *Set Portes* al *Nou Set Portes* per esdevenir finalment el *Nou Portes*.[16]

En relació al camí o carretera Fiscal pel que fa al tram que circula entre els carrers Mollerussa i Sant Adrià, va canviar la denominació a carrer Sas, en referència al nucli poblacional annexionat a Sarroca de Bellera, existent a la comarca del Pallars Jussà. Pel que fa a la resta i fins a connectar amb el barri de Cases Barates de Baró de Viver, es va substituir el nom original de carretera Fiscal, per camí de Santa Coloma, el qual va tornar a canviar anys a venir per Caracas, que encara conserva a dia d'avui.

A partir de 1945 els diversos territoris queden integrats en una mateixa unitat administrativa sota el nom de barri del Bon Pastor.
Fons: Guia de Barcelona 1962-1963

16 Aquesta informació ens va ser facilitada en el seu dia per Ferran Blaya, veí de la barriada d'Estadella, home inquiet i gran coneixedor de la història del territori.

Pel que fa a les Cases Barates va desaparèixer la denominació original numèrica que va ser substituïda per noms de poblacions lleidatanes. Des de el riu i en direcció muntanya, Arbeca, Sentís, Tallada, Novelles, Floresta, Salomó, Biosca, Seròs, Bellmunt, Barnola, Ardèvol, Bassella, Alfarràs i Guspi. A continuació el carrer Sas, i passat aquest en la mateixa direcció, Albiol, Albi, Albet, Àger i Adrall. Des de el recinte fabril de Can Sala i en direcció al mar, Mollerussa, Granadella, Vilamajor, Tàrrega, Claramunt i Camarassa.

L'antic carrer de la Mina a la barriada Sanchís va convertir-se en la continuació natural del carrer Estadella, que amb la posterior urbanització del territori acabaria tenint sortida gairebé a tocar del riu Besòs alhora que anirien fent la seva aparició nous carrers.

Algú potser es preguntarà si el nom del Bon Pastor, com passa amb altres barris de Barcelona, com ara el Baró de Viver, figura o hauria de figurar en el nomenclàtor del nostre territori. La resposta és molt senzilla. El nom del Bon Pastor ja apareix des de 1942 en el nomenclàtor de la ciutat molt a prop del lloc on havia existit un convent amb aquesta denominació, a l'actual barri de Sant Gervasi-Galvany. Alhora, el vigent criteri de la Ponència de Nomenclàtor de Barcelona que s'ocupa d'aprovar les denominacions dels nostres carrers i places rebutja la duplicitat de noms, que podrien portar a situacions confusionàries. D'altra banda, l'acumulació de noms aprovats però encara sense lloc on poder col·locar-los atès que la ciutat es troba a hores d'ara gairebé urbanitzada en tot el seu perímetre, és un altre argument que reforça el criteri establert.

El 1944 s'aixeca el temple parroquial del Bon Pastor
. ***Fons: Josep Capsir***

LA PINYA:
32 años de ESPLAI

M. Rosa Hernández Zamora

Para poner en contexto el origen y la posterior trayectoria de más de treinta años del "Club d'Esplai La Pinya" que se inicia con la organización de unas colonias veraniegas en el 1969 a cargo de una fundación de origen cristiano, es necesario tener presente todo un conjunto de circunstancias y hechos de diversa índole.

Uno de los primeros grupos de colonias (1969) en la casa de Sant Julià de Pedra en Bellver de la Cerdanya
Fondo: La Pinya/Jordi Gracia/ M. Rosa Hernández

Breve contexto social

El mundo estaba en proceso de cambio. Mientras que en Estados Unidos asesinaban a **Luther King,** defensor de las minorías, y se llegaba a la Luna, en Europa ardía París en mayo del 68 iniciándose una cadena de protestas estudiantiles y sindicales donde se cuestionaba la sociedad de consumo, el capitalismo, el imperialismo y el autoritarismo. En España, una sociedad española y catalana cada vez más reivindicativa respecto del poder opresor del régimen franquista y con falta de recursos y equipamientos sociales de primera necesidad, inicia unos movimientos sociales que serían imparables.

Estos movimientos sociales-sindicalistas empiezan a tomar impulso y pasan de la clandestinidad y de la persecución de sus líderes (principios de los años 60) al éxito en las elecciones del 1966 de CC.OO. con la consiguiente persecución de sus dirigentes por el Tribunal de Orden Público y la promulgación del estado de excepción en el 1969. Represión en estado puro.

La Iglesia, afín al régimen franquista hasta entonces, se une a este movimiento criticando el sistema y creando un movimiento de base con las juventudes cristianas muy críticos a los poderes establecidos hasta entonces.

Así que, con este entorno político-social-religioso, aparece en el Bon Pastor la primera Asociación de Cabezas de Familia que no era más que una tapadera que agrupaba diversos partidos de izquierda PTE, PSUC, PSC que lideró todo un conjunto de acciones cuyo objetivo era minar el régimen establecido por un régimen antidemocrático con el golpe de estado del 36 y reivindicar todos aquellos equipamientos de los que tan faltos estaban los barrios de la periferia urbana.

También se daba la circunstancia que al frente de la parroquia del Bon Pastor se encontraba el controvertido cura **Juan Cortinas,** apodado el **"Padre Botella"** por su estrategia de recaudar dinero recogiendo botellas vacías, que había sido destinado al barrio durante los años 40, con el objetivo de evangelizar a sus habitantes según los cánones del nacional catolicismo, objetivo que cumplía a la perfección, pero sin ignorar por ello todas las deficiencias que sufría su barrio como eran los servicios sanitarios y la escasez de escuelas, proyectos en los que se implicó a fondo sin dejar de imprimir a ello su sello religioso.

La presencia en el barrio de órdenes religiosas como las del Nen Jesús, la de los Marianistas y la de los Jesuitas, así como la creación de movimientos de jóvenes cristianos que apostaron claramente por el desarrollo de este barrio lleno de gente trabajadora pero vacío de lo más elemental, fue una de las variables que mejor jugó a favor de la creación del **Esplai**

Es en este contexto cuando el cristianismo de base que siempre había colaborado con la dictadura franquista, tiene un punto de inflexión y empieza a colaborar con las clases populares uniéndose a sus reivindicaciones. Una de estas reivindicaciones era la atención a la infancia que se encontraba, como todo en ese momento, carente de lo más esencial, cuando se constituye una institución filantrópica *"El Patronato Barcelonés de Promoción Social",* integrado por personas influyentes de la Barcelona burguesa que decide en 1969 promover unas colonias veraniegas para los chicos y chicas del barrio del Buen Pastor en la Rectoría de Pedra perteneciente al municipio

ción del club
olai La Pinya

de Bellver de Cerdanya (Lleida). Cabe destacar, como personas relevantes en estos hechos, la colaboración del matrimonio formado por **Joaquín Cuadrada** y **Mari Ángeles Basquens** que junto al párroco del Bon Pastor, los profesores de las escuelas del barrio y un grupo de jóvenes universitarios que se ofrecieron como monitores, organizaron los cuatro turnos de colonias, de 15 días cada uno, en el verano del 1969: Fueron los inicios de **LA PINYA.**

Creació del club d'esplai La Pinya

El éxito de las colonias en la Rectoría de Pedra animaron a seguir con el proyecto que había llevado a la organización de los grupos de verano. Fue a principio del curso 70-71 cuando se crea *EL CLUB D'ESPLAI LA PINYA* que organizaría actividades infantiles-juveniles los fines de semana primero y los días entre semana, después. Para ello se necesitaba un local donde desarrollar las actividades que previamente había pedido El Patronato a la Cooperativa "La Encarnación", los bajos de "Los Pisos Rosas" y así llevar a cabo sus actividades lúdico-educativas.

Un hecho poco conocido y que estuvo a punto de eliminar del mapa del Bon Pastor el proyecto de La Pinya, fue una fiesta que algunos miembros del Patronato Barcelonés y del Club Lions organizaron, para la Navidad del 71 en los locales del esplai, con la intención de regalar juguetes a los niños del barrio. Este hecho se entendió como un acto de "caridad" que de ninguna manera podría tener cabida en el esplai. Esta discrepancia en el concepto de lo que significaba el esplai para el barrio, dio lugar a una gran crisis que acabó con el cierre de los locales, la

Iglesia de Sant Julià de Pedra. Primera casa de colonias de La Pinya en la rectoria de Pedra (1969)
Fondo: La Pinya/Jordi Gracia/ M. Rosa Hernández

Iglesia de Sant Julià de Pedra. Javier Bustamante en primer plano, uno de los primeros monitores y todo un referente.
Fondo: La Pinya/Jordi Gracia/ M. Rosa Hernández

Uno de los primeros grupos de colonias en la rectoria de Pedra (1969).
Fondo: La Pinya/Jordi Gracia/ M. Rosa Hernández

paralización de las colonias y la marcha de algunos de sus monitores durante un año. La importancia de la Pinya era tal que desde la Escuela Parroquial del Bon Pastor, con algunos de los jóvenes que habían participado en el esplai, organizaron de nuevo unas colonias en 1972 en Cerdans.

De nuevo se vio el proyecto de La Pinya como esencial para el barrio, por lo que algunos de los monitores anteriores, entre ellos **Iñaki**, **Roberto**, **Rosa** y las religiosas del Nen Jesús se pusieron en contacto con los **Sres. Delàs** y con representantes del Patronato para que se volviera a poner en marcha el esplai.

Casa de Cerdans. Monitores: Iñaki, Chemari, Roberto, Rosa y Amparo (1972)
Fondo: La Pinya/Jordi Gracia/ M. Rosa Hernández

El voluntariado por encima de todo

Una de las señas de identidad del Bon Pastor ha sido siempre el voluntariado de sus gentes por y para sus gentes, y así se demostró, una vez más, en 1973, cuando un alud de monitores se incorporó al reiniciado proyecto dándole un empuje que activó a buena parte de la chavalería del barrio, ofreciendo actividades los fines de semana y también algún día entre semana. Se ofrecían actividades (ahora llamaríamos talleres) de aeromodelismo, juegos, manualidades, elaboración de una revista, de montaña, de fotografía... en fin, un enriquecedor muestrario de actividades para los niños de entre 8 y 16 años, pasando estos últimos (los de 16) a formar parte de los siguientes monitores del esplai, hecho que permitió la continuidad del club durante muchos años. La Pinya vivió su esplendor entre los años 80 y 90, siendo responsables **Manolo Morote** y **Juanjo Sánchez**, este último se trasladó a vivir a la casa de la Rectoría de Pedra para poder hacer una gestión más intensa del espacio del que ya se tenía la propiedad gracias a la generosidad de las religiosas del Nen Jesús.

El uso de la casa se amplió para que pudieran disfrutar del mismo otros grupos de niños y mayores ajenos al barrio a la vez que se autogestionaran los gastos que generaba tener abierta una casa como la de la Pedra.

Un nuevo proyecto llevó a constituir una fundación promovida por las Religiosas del Nen Jesús entre cuyos patronos se encontraba **Mireia Galobart**, **Asunción Galobart** (Economista), el jesuita **Alberto Losada, Iñaki Echebarria** y **Carlos Losada** (director general de ESADE 2000-2010) con el objetivo de poder ampliar y restaurar la casa de colonias durante los años 1994 y 1995 cuyo proyecto técnico llevó a cabo uno de sus antiguos monitores, **Roberto Fernández**, arquitecto de profesión, de manera totalmente desinteresada. Este último proyecto concluyó en 1996 cuando se obtuvo la licencia de Casa de Colonias, la gestión de la cual siguió en manos de **Juanjo Sánchez** quien trabajó allí organizando colonias y estancias de familias, reuniones y cualquier tipo de actividad relacionada con el "lleure"

Presencia de la parroquia

A pesar de que La Pinya fue un movimiento laico, siempre tuvo la protección de la Parroquia, de hecho, era miembro del Moviment de Centres Cristians d'Esplais Cristians (Pere Tarrés), siendo las religiosas del Nen Jesús del barrio un puntal sin el cual no hubiera podido mantenerse durante más de treinta años. Hay que destacar como miembros especialmente activos **Mireia Galobart, Cruz Santidrián, Elia Mayor, Pep Soler, Josep Mª Romaguera** y **Alberto Losada** Las colonias, los campamentos, las rutas, los campos de trabajo, siempre fueron las actividades estrella de Club de Esplai La Pinya. Pero también fueron importantes todas las actividades que se hicieron dentro de los locales que tenían en los Pisos Rosas. Unas actividades lúdico-educativas que tenían por objetivo educar a los chicos del barrio con una perspectiva de valores humanos, solidarios y de poder abrir los ojos al mundo que existía fuera de los límites del barrio del Bon Pastor.

Remodelació de la casa de Pedra 1994-95.
Arquitecto y monitor Roberto Fernandez
Fondo: La Pinya/Jordi Gracia/ M. Rosa Hernández

Finales del Club La Pinya

En los últimos años de La Pinya, en nuestro entorno, aparecieron gran cantidad de servicios sociales encargados de la educación del tiempo libre como La Pinya. Tanto escuelas, como polideportivos, ajuntamientos y entidades varias ampliaron y profesionalizaron la oferta que hasta entonces había desarrollado La Pinya. La exigencia de titulaciones para ser monitor de colonias, la profesionalización de las entidades, el pago por los servicios realizados, dejaron atrás la manera que hasta entonces había llevado a cabo todas las personas vinculadas al esplai. A partir de estos hechos podemos empezar a observar un punto de inflexión en lo que fue durante más de treinta años una entidad totalmente altruista y dedicada a los niños y niñas del barrio.

Fue en 2001 cuando La Pinya bajó definitivamente "su persiana" llegándose a contabilizar más de ciento cuarenta personas entre monitores, cocineras, intendentes, etc. que dedicaron su trabajo, su tiempo libre, su coche y todo lo que hiciera falta, de manera totalmente altruista y generosa, para que los cinco mil niños que pasaron por La Pinya establecieran lazos de amistad y desarrollaran un vínculo que perdura en el tiempo veinticinco años después.

Participar al barri del BON PASTOR des de l'AJUNTAMENT

Carme Turégano López

Gerent del Districte de Sant Andreu 2015-2019.

Museu de l'habitatge obrer de la ciutat de Barcelona del Museu d'Història de BCN a les cases Barates del Bon Pastor

Fons: Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs

L'interès del barri per recuperar la seva memòria històrica - la memòria obrera de Barcelona - ha estat la palanca per aconseguir la museïtzació d'una illa de les cases barates i la preservació de la segona.

El títol d'aquest article, podria semblar-li un error a les persones que el llegeixin. Els hi hauria resultat més entenedor un títol freqüent com *"La participació del barri del Bon Pastor a l'Ajuntament"*. Però està escrit al contrari, tal com ho penso: des de l'Ajuntament de Barcelona i des del Districte de Sant Andreu, vam participar al Barri del Bon Pastor. He arribat a aquesta afirmació a partir del treball intens de 6 anys. Un període de temps que abasta des del primer contacte amb l'Associació de Veïns i Veïnes del Bon Pastor -juliol del 2015- per parlar del projecte de les Cases Barates, fins l'execució de les obres de l'actual museu i centre de coneixement.

He tingut la gran sort que, en haver finalitzat les obres del Museu de les Cases Barates del Bon Pastor al 2023, (quan jo tenia altres destinacions professionals) es va demanar el meu assessorament pel projecte social, tot donant suport a la posada en marxa de l'equipament. Actualment a més, em plau ser sòcia de l'entitat cogestora del museu.

Recordo aquella primera reunió -juliol 2015- amb l'Associació de Veïns i Veïnes del Bon Pastor. Teníem al davant algunes de les persones més implicades al barri. Encara no feia un mes que la regidora **Laia Ortiz** havia pres possessió i jo havia estat nomenada gerent. Ni 30 dies havien passat; teníem l'agenda ben plena de trobades amb les entitats que ens volien conèixer. Aquella tarda teníem agendada l'AVV del Bon Pastor. Vet aquí la sala de reunions del primer pis de la Seu del Districte, plena en la seva capacitat, 11 o 12 representants del barri. I us dic que és

Museu d'Història de l'habitatge de la ciutat de Barcelona
Fons: Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs

una satisfacció que els ciutadans siguin als espais públics. Però també he de dir que, com a responsable municipal, sempre impressiona entrar a una sala plena de gom a gom. Significa que el tema desperta interès, o millor dit, molt d'interès.

En aquest punt del meu article, ja us haureu adonat que no us trobareu un informe de gestió; n'he fet molts quan era gerent. En canvi, en aquesta ocasió, aprofito l'oportunitat per parlar des de l'experiència vital a la feina. Narraré trobades i tensions, aprenentatges i esforços, fites i límits. Intentaré descriure la sort que vaig tenir de poder fer aquest trajecte de la mà de persones extraordinàries.

Tornem-hi a aquella primera reunió per parlar del *Museu de les Cases Barates del Bon Pastor*. Va ser decisiva. Tarda tòrrida de juliol i com s'ha dit, amb la sala de reunions plena; els consellers acompanyaven els veïns. Les presentacions van ser breus, perquè les diferents persones de l'AVV del Bon Pastor, amb la voluntat clara d'aprofitar el temps, van posar sobre la taula el projecte de transformar una illa de cases barates en un museu. Ens van dir que des del 2012 la idea estava compartida amb el *Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)*. O sigui, era una idea però que havia consolidat arguments per impulsar el museu.

Val a dir que allí tothom estava magníficament preparat per explicar les bases del projecte. Semblava que durant els dos anys previs, veïns i veïnes havien fet un màster en patrimoni. Coincidia també que el Districte de Sant Andreu havia signat un conveni amb la UB aquell mateix any 2015; l'objectiu del mateix era l'assessorament, el desenvolupament conceptual i la recerca per a la recuperació de la memòria històrica del Bon Pastor. Es notava que s'estava treballant de valent.

De facto, s'estava configurant un grup de treball interdisciplinari de recuperació de la memòria, que, en aquell 2015, ens demanava la participació activa de l'administració municipal. Llavors es va constituir la *Taula del Museu de les Cases Barates del Bon Pastor*.

Ara bé, els veïns van posar com a prèvia -en primer lloc indiscutible- la prioritat absoluta de la construcció de les fases 3 i 4 de la transformació habitacional. Aquesta transformació urbanística tenia el calendari d'execució entre aquell mandat i el següent, però se'ns exigia el compromís. En conseqüència, era necessari fer seguiment mensual del calendari d'obres tot prenent decisions participades sobre aspectes de la gestió. Així va quedar acordat. Pocs dies després, aquell mateix estiu, es creava la *Comissió de Seguiment* dels pisos amb el gerent de Drets Socials, la

Procés participatiu del veïnat *"Fem la memòria del Bon Pastor "* impulsat per l'associacio de veïns i veïnes en col.laboracio amb CR Polis de la Universitat de Barcelona
Fons: Associació de veïns i veïnes del Bon Pastor

gerent de IMHAB, la gerent del Districte, amb l'AVV Bon Pastor i consellers de l'equip de govern. Vam comptar amb el suport ferm i explícit de les dues regidores d'aquell mandat, **Laia Ortíz** i **Carmen Andrés**. Es va institucionalitzar la comissió que va treballar fins la construcció/adjudicació dels pisos de les fases 3 i 4. Com he dit en més d'una ocasió, tot el procés de construcció/adjudicació dels nous habitatges, enderroc de cases buides i projectes de reurbanització va ser un exercici extraordinàriament rigorós, exigent en ambdues direccions i que ha definit un model participatiu d'abordar temes d'habitatge.

Amb la comissió d'habitatge i la taula del museu ben travades, l'Associació de Veïns i Veïnes del Bon Pastor ens va tornar a sorprendre! En una reunió posterior, on ja s'havien decidit les illes a protegir urbanísticament per a la construcció del museu, ens van presentar un dossier diferenciat per a la museïtzació de l'espai públic. Havien treballat aspectes clau de la memòria històrica del Bon Pastor. Era un dossier molt elaborat. Però crec que tots vam entendre que només podria fer-ne via al costat dels grans projectes estructurals.

L'habitatge era un compromís polític de gran abast; tenia les dotacions necessàries per tal que l'*IMHAB* pogués complir amb els terminis de l'entrega de pisos. La reurbanització per part de l'IMU també tenia compromesa la dotació al ritme de l'habitatge. Sumat a que el museu acabat de pensar, requeria una dotació que no estava contemplada en el *Pla d'Actuació del Districte PAD* ni al *Pla d'Inversió Municipal*.

Recordo el moment en què se'ns va presentar aquell dossier de l'espai públic. Vam tenir fins i tot alguns moments de tensió. L'*AVV* venia acompanyada de la *UB* i el conseller de barri. Tenien arguments per cadascuna de les propostes. Les consideraven palanques que posaven en valor els carrers i places que les dotaven de patrimoni immaterial. Recordo algunes propostes que avui ja gaudim en passejar pel barri, com les plaques amb relat al costat del museu o les rajoles per fer un homenatge al primer esplai del barri, *LA PINYA*, que havien de ser tipus Barcelona, però amb lletres i no la flor. I la proposta de la font ornamental, no per ser especialment complexa, sino perquè en aquell moment teníem un debat important sobre el número de fonts al carrer, fins i tot se n'havien tret algunes que els veïns consideraven imprescindibles.

Especial preocupació tenia la meva gerència amb la font de Can Gaig de la Sagrera. Aquesta font s'havia guardat al magatzem municipal al 2001 per torna-la a posar quan el carrer de Berenguer de Palou i el de Garcilaso haguessin estat reurbanitzats. Havia arribat el moment de

Espai de memòria: Plaça Vilabesòs i museu de l'habitatge obrer de Barcelona. Cases Barates del Bon Pastor
Fons: Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs

decidir on aniria la font de Can Gaig. El meu compromís era trobar la font al magatzem municipal 15 anys després...i he de dir que es va trobar a lloc i en perfecte estat. Per posar més coincidències en tema de fonts, s'estava dissenyant el Parc de Santiburcio amb les seves fonts per a jocs. Al mar, aigua! El Bon Pastor sumava una nova proposta.

La recerca infinita per transformar el Museu de les Cases Barates del Bon Pastor en un Centre de Coneixement

El projecte de preservació de 16 cases barates, delimitades pels carrers Barnola, Tàrrega, Bellmunt i Claramunt, avançava durant el 2016. Havent dotat el Districte la primera part de les actuacions, Barcelona d'Infraestructures Municipals (BIMSA) treballava els estudis previs. Llavors, de la mà del MUHBA va començar el treball de camp al barri: els veïns van participar en convencions internacionals i nacionals, com el CAMOC, en foros de debat i en recerca universitària. Jo mateixa vaig preparar ponències i vam participar en debats sobre museus i territori, sempre al costat d'historiadors del barri o persones que hi explicaven la seva història, amb la UB, i fermament dirigits pel MUHBA. Detallar les accions de recerca que van tenir lloc ocuparia pàgines.

Però paga la pena posar en valor algunes de les trobades que s'hi varen fer, com les Jornades i Seminaris sobre el Bon Pastor. Va ser al seminari del 2018 que es va consolidar la idea (ara realitat) de *La construcció participativa d'un museu de l'Habitatge* i posem en valor les aportacions que es van fer al seminari del 2019 *Bon Pastor Laboratorio de un barrio*, que comptava activament amb tots els agents de la Taula de participació. A més, es va propiciar la incorporació plena de Pla de Barris per fer possible el projecte.

Amb la sortosa circumstància que Sant Andreu té un patrimoni industrial molt important, el *MUHBA* va impulsar un espai de reflexió sobre la història de les fàbriques que havien configurat aquest poble. El *Centre d'Estudis Ignasi Iglesias* i *els Amics de la Fabra i Coats* ja hi treballaven feia temps. El grup, no formal, es va constituir al recinte de Fabra i Coats, amb la presència d'una vintena de persones. A més d'historiadors, voluntaris i antics treballadors de les entitats esmentades, hi formaven part la *Fundació Maquinista-Macosa, Treballadors de la Pegaso, Associació Veïns i Veïnes Bon Pastor, l'Associació de la Recerca de Trinitat Vella*... Sent un espai informal, sense registre d'assistència, demano disculpes si no he recordat totes les entitats.

Interior del Museu
Fons: Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs

Vaig assistir el primer dia que es va convocar aquest espai. Em va emocionar veure tanta força al voltant del coneixement, tantes ganes. Posteriorment, les reunions es van traslladar a la seu de Padellàs, on em resultà impossible assistir-hi. I segons em van explicar, van allargar-se en el temps. Si es vol aprofundir en el projecte territorial del *Museu d'Història de Barcelona,* amb tota la seva complexitat, recomano l'article que vam escriure el director **Joan Roca** i jo mateixa, publicat a la revista *Diferents.5. https://doi.org/10.6035/Diferents.2020.5.2*

En un acte cívic vaig trobar-me amb els coordinadors de Pla de Barris del Bon Pastor-Baró de Viver i Trinitat Vella. Tots tres vam coincidir que l'aprenentatge que vam fer en acció comunitària va ser extraordinari. També vam ressaltar que els barris del Districte de Sant Andreu, han tingut canvis en profunditat al llarg d'aquests deu últims anys. Per posar dos exemples -entre desenes d'actuacions- el *Museu de les Cases Barates* o la rehabilitació del passadís de la Trinitat Vella. Tots dos es van fer realitat perquè totes les persones implicades hi vam creure i vam comptar amb el suport decisiu dels responsables polítics.

L'*ICUB (Institut de Cultura de Barcelona),* que compartia amb tots nosaltres la idea que el nou museu era un paradigma territorial, es va comprometre amb el *MUHBA*. Llavors, els veïns amb les persones tècniques que es desplaçaven des del carrer Padellàs, es van dedicar a la preservació dels elements originals de les cases. Amb aquesta feina conjunta, el futur museu comptava amb més de 2.000 peces catalogades. Va ser una gran passa al davant la recerca científica sobre els elements patrimonials: ara que teníem les peces (vam habilitat un laboratori per la seva catalogació i reparació) calia anar a les fonts de memòria oral i als documents històrics del Bon Pastor. Es feia necessari documentar l'habitatge obrer. La idea de comptar amb un arxiu en el sí del nou equipament, cobrava força.

Va ser una tarda del 2018. Veïns i Districte érem a la sala llarga de la seu de l'*AVV Bon Pastor*, doncs es presentaven per primera vegada els propietaris dels terrenys de l'antiga *Mercedes*. Volien compartir les seves idees per avançar el pla urbanístic que permetria desenvolupar la parcel·la. No era tema per tancar en una tarda, però va ser la primera trobada amb la propietat de la gran peça urbana, a tocar de La Maquinista.

Després, en haver marxat els visitants, ens vam quedar amb la junta de *l'AVV.* Parlant de la gestió del museu, ens van dir que no volien perdre els seus objectius de lluita per la transformació del barri; que gestionar un equipament no entrava en els seus objectius; que seria necessari articular el coneixement i participació que exigiria la posada en marxa del centre museístic i que només ho podria fer una nova associació al barri. I van empentar les persones més vinculades

Signatura conveni de cogestió entre Ajuntament del Districte Sant Andreu, Museu d'Història de Barcelona i Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs del Bon Pastor i Baró de Viver
Fons: Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs

a la vocalia d'Història a assumir un repte d'altra magnitud.

Ben segur que aquesta posició clara de *l'AVV*, va ser la porta de la nova entitat creada al 2022: *El Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs* . La voluntat era sumar al projecte el barri del Baró de Viver. Una estratègia comunitària conseqüència del projecte *"Fem la memòria del Bon Pastor. Una proposta estratègica"*. Aquesta entitat, va tenir la capacitat de negociar els termes de la cogestió amb el Districte i l'*ICUB*, per signar el conveni que ha permès la la posada en marxa de l'equipament.

Contingut museístic definit entre tots. Participació, acció, participació, decisió.

Perquè el més important de posar en comú el coneixement era que facilitava prendre decisions col·legiades. I això va ser decisiu. Les propostes elaborades, les peticions de dotació, el discurs que s'elevava a nivell polític, tenien un únic relat. Havia consens. Per això, la presa de decisions per l'equip de govern era naturalment fluida. Així va passar amb l'acceptació de preservar una segona illa de cases, de manera que es mantindria un carrer amb les dues fileres.

Es va treballar sobre un museu-centre de coneixement i memòria de l'habitatge que, en la seva mida, donés resposta a diferents disciplines vehiculades per les tres C: la Col·lecció, el Coneixement i la Comunitat. Aquest paradigma revela encara avui:

En primer lloc, la mateixa remodelació del barri iniciada al 2001 pel *Patronat Municipa de l'Habitatge, actual IMHAB*, havia posat en valor el fet de mantenir l'illa de la memòria, per preservar el patrimoni històric habitacional. En segon lloc, la proposta museística considerava oportú mostrar quatre cases en el seu estat en períodes entre el 1929, any de la construcció i l'any 2017 en què estan finalitzant les transformacions urbanístiques.

El *MUHBA* va vetllar per la projecció internacional del projecte. Així es van poder fer algunes aportacions (via videoconferència) al congrés de New York. Era un vespre calorós. Vam coordinar les nostres presentacions al bar Montferry, just a la placeta davant del museu. A la taula dels EEUU hi havia una tècnica del *MUHBA* a més de cinc o sis museus del món; nosaltres sumàvem una vintena de persones, entre catedràtics d'universitat, veïns vinculats a la recerca, direcció i tècnics del *MUHBA* i representants del Districte. La nostra intervenció va ser encoratjada, viscuda, crec que vam arribar al cor d'aquelles persones. I al meu cor també, que sent jo estudiant d'un

Primeres Jornades de Memòria Històrica al Bon Pastor del CEAV. De izquierda a derecha: Antonio Soler, Salvador Angosto, Isabel Loscos, Antonio Fortes, Paquita Delgado, Carme Turégano, Joan Roca, Josep Maria Romero y María Rosa Hernández.
Fons:Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs

curs bàsic d'anglès, em vaig haver d'espavilar i fer una intervenció en aquella llengua. Només jo notava com tenia de desbocat el batec del cor.

Podem dir sense cap por a equivocar-nos que, aquest museu-centre de coneixement és fruit d'un exercici de democràcia patrimonial. Que ara el gaudim al barri i més enllà. Cogestionat amb un conveni entre el Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs, l'*ICUB-MUHBA* i el *Districte de Sant Andreu*, n'ha tingut centenars de visites escolars des que està inaugurat, centenars de visites de ciutadans de Barcelona i més enllà, al temps que impulsa la recerca de la memòria històrica i l'activisme cultural des del lloc.

La intersecció entre la memòria i l'activisme sociocultural d'aquest equipament generen en cada acció noves oportunitats pel futur.

Visites guiades pel CEAV
per les escoles del territori
Fons:Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs

La Unión de Juventudes Antifascistas (1939) primeras RESISTENCIAS al franquismo

Juanjo Gallardo Romero

En el contexto de una Catalunya vencida, pero cuando aún no se había acabado la Guerra Civil, un grupo de jóvenes libertarios de Gramenet, Sant Adrià y de los dos grupos de Casas Baratas se organizaron alrededor de la UJA, uno de los primeros organismos de resistencia política al franquismo.

Detenidos a finales de mayo de 1939, padecieron un castigo severo con la intención de que fuera ejemplarizante.

Esta es su historia.

Componentes de las Juventudes Libertarias de Gramenet del Besòs en 1937 durante una excursión a la montaña
Fondo: Roser Vicente

Una Gramenet bajo el signo de la represión: 1939

El 27 de enero de 1939 las tropas de **Franco** entraban en Gramenet. La autoridad militar imponía rápidamente una nueva autoridad política, la Gestora que durante 1939 dirigió los destinos del pueblo. Sus componentes habían formado parte de las élites tradicionales de la localidad, en gran medida asociados históricamente a la *Lliga Catalana* durante la República. Habían perdido su preponderancia política a lo largo de los años republicanos a manos de *ERC* y se habían encontrado con una organización sindical, la *CNT,* que puso en cuestión sus privilegios sociales y había protagonizado los conflictos laborales más importantes de la localidad en toda su historia.

El estallido de la guerra en 1936 provocó una reacción popular contra el levantamiento militar que puso las bases de un nuevo orden social y económico en el que la propiedad privada fue puesta en cuestión

Feliu Campeny Buenaventura y su esposa Maria Lluïsa Pueyo Bruvalia, poco antes del inicio de la Guerra Civil. ***Fuente: Familia Campeny***

y se asistió a los inicios de una nueva forma de organización social en la que los medios de producción más importantes estuvieron bajo control de la clase trabajadora. El mantenimiento de este nuevo orden supuso también un estricto control político-social sobre aquellos sectores que, desbancados de su posición de privilegio, podían representar un potencial núcleo de apoyo al fascismo y a la quinta columna que, desde la retaguardia, podía entorpecer la lucha contra el ejército sublevado. Se produjo, por tanto, una oleada de violencia contra determinados personajes locales que se habían caracterizado por sus posiciones reaccionarias, de extrema derecha y antiobreras durante la República.

La victoria del fascismo en 1939 supuso la vuelta al poder local de aquellas élites que, desde ahora, darían soporte a una dictadura que les aseguraba la propiedad privada, impondría la paz social, les permitiría mantener sus posiciones de privilegio y mantendrían bajo control a una clase obrera que no pudiera repetir la experiencia vivida durante la República y la guerra. No dudaron, por tanto, en ofrecer todo su apoyo en la aplicación de una durísima represión contra los que habían protagonizado los sucesos revolucionarios.

El año 1939 se caracterizaría, así, por una implacable represión que se abatió no contra los líderes de la revolución sino contra militantes obreros de segunda fila que habían creído que la venganza no les llegaría a ellos ya que los líderes más destacados habían conseguido marchar al exilio en Francia. De todas formas, el que fuera alcalde de Gramenet durante la guerra, **Celestí Boada** *(ERC)*, y uno de los miembros del *Comité Revolucionario*, **Desiderio González** *(CNT),* murieron a manos de la dictadura. El primero fusilado el 18 de octubre de 1939, y el segundo, como consecuencia de las torturas padecidas en la sede de Falange de Alcaraz, donde le encontró el final de la guerra, el 7 de agosto del mismo año. Entre 1939 y 1949 terminarían siendo ejecutados a manos de la represión franquista 23 vecinos de Gramenet, de los que 18 lo fueron en los primeros 3 años.

Jóvenes antifascistas deciden que la lucha ha de continuar

En ese contexto tan difícil y con una élite local ansiosa de venganza, un grupo de jóvenes plenos de idealismo tomaron la decisión de que la lucha contra el fascismo debía continuar. De esta forma, a mediados de febrero de 1939, algo más de dos semanas después de la entrada de los militares en el pueblo, y poco después de que Catalunya fuera definitivamente ocupada el 10 de febrero, se reúnen en Gramenet y deciden crear una organización que mantuviese la lucha: *la Unión de Juventudes Antifascistas (UJA)*. La guerra no había terminado todavía, pues la zona Centro no había sido ocupada y creyeron que

la situación militar podría dar un giro que permitiese a la República recuperar posiciones, y ellos decidieron que debían contribuir a ese esfuerzo desde las zonas ya ocupadas por el ejército rebelde.

Aunque eran muy jóvenes, pues ninguno pasaba de los 22 años, algunos ya tenían experiencia militar porque habían formado parte de columnas de milicianos en el frente de Aragón, como **Epifanio García Murcia**, o en unidades de ejército republicano como **Manuel Campeny Pueyo**. Acababan de regresar a Gramenet, pero no esperaron mucho en entrar en contacto con otros miembros de las Juventudes Libertarias, como **Vicente Abad Lara**, **Antonio Asensio Forca** y **Joaquim Miquel Montes**, núcleo en torno al cual se formó la organización.

Muy pronto conectaron con otros jóvenes libertarios de Sant Andreu, como **Antonio Fernández Vallet**; con vecinos de las Casas Baratas, entonces pertenecientes a Gramenet, como **Pedro Gómez Segado** y **Juan Ballesteros Román,** que vivían en el grupo Pi i Margall, y con **Bernabé García Valero**, **Amadeo Prats Ballarry**, **Josep González Catalán**, **Antonio Beltrán Gómez** o **Jesús Cárceles Tomás**, que vivían en Sant Adrià. Pero el mayor número de componentes residían en la zona del pueblo en la orilla izquierda del río Besós (al final incluimos un cuadro con las referencias básicas de todos los miembros del grupo).

Entre sus miembros encontramos a dos mujeres, **Julia Romera Yáñez**, antigua tesorera de las Juventudes Libertarias durante la guerra, y a **Conxita Vázquez Agulló** que, aunque vivía en la Barceloneta, conocía a algunos jóvenes de Gramenet por dedicarse a la venta de pescado en esta localidad. También encontramos a miembros cuyas familias sufrieron la más atroz represión precisamente en el tiempo en que ellos constituían la *UJA*. Por ejemplo, los padres de **Amadeo Prats** y **de Conxita Vázquez**, acusados de formar parte de los *Comité Revolucionario de Sant Adrià* y *la Barceloneta* respectivamente, fueron ejecutados, el primero el día 4 de mayo de 1939, fecha en la que la *UJA* estaba muy activa y el segundo, el 30 de julio del mismo año, cuando su hija ya estaba encarcelada.

Eran jóvenes que habían conocido una experiencia vital que no olvidarían. Habían vivido la ilusión de que era posible acabar con las injusticias sociales, habían hecho amigos con los que compartían esperanzas de un futuro mejor, con los que habían discutido y analizados libros de historia, de literatura, de filosofía en la *Casa del Pueblo* o *en Ateneos Libertarios*, que habían ejercido como maestros de hijos de trabajadores en sus ratos libres, que habían comprendido, como ecologistas adelantados a su tiempo, la importancia de conservar los espacios naturales y vivirlos con respeto organizando excursiones periódicas a la montaña; su interés por la cultura les llevó a participar en grupos de teatro donde se representaban obras clásicas o aquellas

Vicente Abad Lara
Fondo: Familia Abad

que tuvieran contenido social; eran jóvenes que se habían formado y experimentado en el avance de la igualdad entre hombres y mujeres, etc. Con ese bagaje no fue extraño que creyeran que era necesario mantener la lucha contra el fascismo, sistema que suponía el fin de todos aquellos anhelos.

La UJA pasa a la acción

El grupo contaba con algunas armas, unas recogidas de las que abandonaban en las calles o barrancos los vecinos atemorizados por la represión, otras conservadas en sus casas o traídas del frente. De esta forma, en una primera fase, la *UJA* se planteó realizar acciones armadas que tuvieran como objetivo la obtención de dinero de personas acaudaladas y significadas por su afinidad con el fascismo. Crearon dos grupos, uno dirigido por **Epifanio García**, que actuaba en la zona del pueblo antiguo, y otro dirigido por **Santiago Alarcón Ortega,** que lo haría en la zona de las Casas Baratas, Sant Andreu y Sant Adrià. Una de sus acciones fue el asalto a la casa de una familia falangista que vivía en la calle de la Mina, zona próxima a las Casas Baratas, a la que incautaron un fusil y unas 3000 pesetas. Otras acciones las realizaron en la carretera de Montcada (hoy carretera de la Roca), cerca del famoso roble de Can Zam, o la que intentaron en la Riera de San Juan fronteriza entre Gramenet y Badalona, que acabó con la detención de dos de sus miembros. La mayor parte de lo que se obtenía en estas acciones terminaba en manos de familias represaliadas, como la ayuda que dieron a **Julia Romera**, con gran parte de su familia en el exilio, o la que dieron a **Vicente Prior Aragonés**, compañero de las *Juventudes Libertarias,* cuyo padre tuvo que marchar al exilio también.

Dada la juventud de los componentes de la UJA, la Guardia Civil siempre creyó que por encima de ellos existía una dirección que les daba órdenes de actuar para acabar con el nuevo Estado

El fin de la guerra el 1 de abril les obligó a una reflexión sobre la necesidad de cambiar de estrategia. El fascismo había vencido definitivamente, mantener las acciones armadas ya no podían contribuir a la victoria final de la República, la represión se había generalizado de una manera terriblemente violenta y el uso de armas implicaba un riesgo excesivo. Reunidos en una asamblea realizada en las Casas Baratas el 27 de mayo, decidieron que las armas debían quedar hibernadas por si en un futuro fueran necesarias de nuevo, y que las acciones debían fundamentarse en la propaganda contra el régimen y el control de personas de derechas y adictas al franquismo y no tanto en el uso de armas o en acciones expropiadoras. Era necesario mantener viva la llama de la lucha antifascista y hacer presente a una

población mayoritariamente de izquierdas que no se debía perder la esperanza. De esta forma repartieron varias octavillas con consignas muy llamativas:

> *"Ciudadano: esta ya formado el frente antifascista para volver a luchar contra el fascismo y sus hechos criminales. Súmate a esta organización en cuanto te lo comuniquen"*
>
> *"Antifascistas: no seremos dignos de serlo ni de ser españoles sino [ilegible] la conciencia de estar nosotros inactivos contra el fascismo [ilegible] cuando ya han caido nuestros hermanos en el campo de batalla [ilegible] hemos de darnos cuenta de las victimas inocentes que [ilegible] los fusilamientos de franco"*
>
> *"Estan equivocados aquellos que creen ayudar a los pobres con socorro de facil enajenacion y que suponen ignorar que la mayor ayuda que se les puede prestar es proporcionarles trabajo y no acostumbrandolos a la mendicidad y la holgazaneria que es el genesis de todos los vicios y todos los crimenes esto es la obra de auxilio social"*

Julia Romera 1916-1941
Fondo: www.federacionanarquista.net

Otros lemas decían «Menos Franco y más pan Blanco», o «Con pan de racionamiento, que es duro como ladrillo, van a hacer un monumento al gordísimo caudillo», o «jo voldria fer una "falla" implantar-hi cent ninots (falangistes feixistots) amb cap buit i cul de palla per cremar-los a tots».

Las detenciones

De todas formas, la asamblea que tenían prevista realizar el 4 de junio de 1939 en la Fuente de la Encina (montaña cercana a Gramenet) en la que se había de decidir definitivamente la nueva estrategia, no pudo llevarse a cabo. A finales de mayo, una negligente tirada de octavillas en Sant Adrià puso en aviso a la Falange local que comunicó rápidamente a la de Gramenet que en este pueblo se estaban realizando reuniones clandestinas de enemigos del régimen de Franco. Las reuniones de algunos miembros del grupo se realizaban en casa de la familia de los hermanos **Abad Lara,** situada en la denominada calle Mercado número 17 (actual Rafael de Casanovas) o en casa de los **Campeny** en la barriada Sanchís, cercana al 2° grupo de Casas Baratas. El día 30 de mayo la Guardia Civil detiene a toda la familia **Abad**, incluidos los padres. Comienza entonces la redada que acabaría con la detención de todos los componentes del grupo, incluyendo también a la familia de los hermanos **Campeny Pueyo**. Dada la juventud de los componentes de la UJA, la Guardia Civil siempre creyó que por encima de ellos existía una dirección que les daba órdenes de actuar para acabar con el nuevo Estado, pensando sin duda que se trataba de la CNT o de la FAI. De ahí, también, que responsabilizaran a los padres de las acciones de sus hijos.

Joaquim Miquel
Fondo: Juanjo Gallardo (El pati de les Oques)

Entre el 30 de mayo y el 6 de junio se detuvo a 28 personas que fueron encarceladas en el calabazo de la Guardia Civil de Gramenet. Posteriormente fueron trasladados a la cárcel habilitada en Badalona en el cine Cervantes, para terminar en la prisión del Pueblo Nuevo llamada *"El Cànem"*, una fábrica de cáñamo que el propietario de La Vanguardia, el conde de Godó, había entregado para ese fin a las autoridades franquistas. Durante su estancia en estas prisiones no estuvieron exentos de los malos tratos, golpes y torturas que, en el caso de **Julia Romera** contribuyó a un deterioro físico que, ya en la cárcel de mujeres de Les Corts, la conduciría a la muerte el 6 de septiembre de 1941.

El consejo de guerra

El consejo de guerra no tardó mucho tiempo en celebrarse. El día 2 de enero de 1940, en la sede del tribunal militar, el fiscal del caso pedía 16 penas de muerte para unos jóvenes que no tenían en su haber ninguna acción de sangre, cuyos delitos no podían considerarse como acciones de guerra contra el ejército sublevado y que la mayoría de ellos no superaban los 20 años de edad. Pero era necesario dar un escarmiento a los jóvenes que pensaran seguir el mismo camino e introducir el terror en una población mayoritariamente enemiga del franquismo.

El tribunal falló el mismo día su sentencia. Finalmente serían condenados a muerte 5 de los jóvenes: **Bernabé García Valero, Jesús Cárceles Tomás, Enric Vilella Trepat, Manuel Campeny Pueyo** y **Joaquim Miquel Montes.**

Antonio Beltrán Gómez, Joaquim Campeny Pueyo, Miguel Colás Tamborero, Julio Meroño Martínez, Ernest Sánchez Montes, Juan Ballesteros Román, Miguel Planas Mateo, Julia Romero Yáñez fueron condenados a reclusión perpetua.

Vicente Abad Lara y **Antonio Asensio Forca**, a 20 años de reclusión.

Amadeo Prats Ballary, Pedro Gómez Segado, Justo Álvarez Álvarez, Antonio Fernandez Vallet a 15 años de reclusión temporal.

Vicente Abad Piques (padre de los hermanos Abad) y a **Feliu Campeny Buenaventura** (padre de los hermanos Campeny) a 6 años de prisión mayor.

Fueron absueltos **Josep González Catalán, Manuel Abad Lara y Fernando Villanueva Martínez**, aunque fueron pasados al Tribunal Tutelar de Menores.

También fueron absueltos, **Vicente Lara Pérez, María Lluisa Pueyo Brualla** (madre de los **Campeny**), **Mercedes Lara Pérez** (madre de los **Abad**) y **Conxita Vázquez Agulló**.

De los 5 condenados a muerte, 4 de ellos fueron conmutados por la prisión perpetua. No tuvo la misma suerte **Manuel Campeny Pueyo** que fue ejecutado en el Campo de la Bota el día 29 de julio de 1940 sin que en ningún documento sumarial aparezca explicación alguna sobre esta diferencia de trato. Una explicación podría ser que **Manuel** era el mayor de todo el grupo, había tenido una importante experiencia militar en el frente y había formado parte del *SIM (Servei d'Informació Millitar)* en la fase final de la guerra.

Así terminaba la experiencia de un grupo de jóvenes idealistas que se atrevieron a formar uno de los primeros grupos de resistencia al franquismo desde los primeros meses de la implantación de la dictadura, jóvenes que creyeron que no se podía perder la esperanza de seguir luchando por un mundo mejor e igualitario, que se jugaron la juventud en esta lucha contra un enemigo poderoso, henchido de ansias de venganza, pero al que estos jóvenes dijeron ¡NO!

Antonio Asensio, de pie, cuarto por la derecha (enmarcado en círculo rojo) durante una representación de los presos en la cárcel Modelo de Barcelona (3 de noviembre de 1942)
Fondo: familia Asensio

Cuadro de los jóvenes que pasaron por consejo de guerra relacionados con la UJA

Nombre	Edad	Filiación	Profesión	Origen	Domicilio	Pena impuesta	Pena cumplida
Abad Lara, Manuel	15	JJ.LL.	Estudiante	Gramenet	Mercado 17	Absolución	Tribunal Tutelar de Menores
Abad Lara, Vicent	17	JJ.LL.	Estudiante	Gramenet	Mercado 17	20 años	Libertad condicional 1946
Alarcón Ortega, Salvador	20	JJ.LL.	Mecánico	Cartagena	C/ 8 nº 619 2º grupo C.B	No procesado con la UJA. Absolución	Libertad 1943
Asensio Forza, Antonio	16	JJ.LL.	Dependiente	Barcelona	Estadella 36 Sant Andreu	20 años	Libertad condicional 1946
Álvarez Álvarez, Justo	21	Dudoso	Electricista	Barcelona	Dr. Sampson 22 Sant Andreu	15 años	Libertad condicional 1944
Ballesteros Román, Joan	18	UGT	Peón de albañil	Pueblo Nuevo	C/6 nº 24 3er. grupo C.B.	Perpetua	Destacamento Trabajadores Blanes
Beltrán Gómez, Antonio	19	JJ.LL.	Panadero	Ribera de Molina (Murcia)	Lérida 22, Sant Adrià	Perpetua	Destacamento Trabajadores Blanes
Campeny Pueyo, Manuel	22	UGT	Ferroviario	Barcelona	Pje. Sanchís, letra G Gramenet	Muerte	Muerte (29/7/1940)
Campeny Pueyo, Joaquim	18	UGT	Sastre	Barcelona	Pje. Sanchís, letra G Gramenet	Perpetua	Destacamento Trabajadores Blanes
Cárceles Tomás, Jesús	19	JJ.LL.	Jornalero	Barcelona	Carmen 113, Sant Adrià	Muerte	Perpetua
Colás Tamborero, Miguel	18	JJ.LL.	Vidriero	Gramenet	Pje. Baró 30	Perpetua	Prisión Talavera de la Reina
Domínguez Expósito, Patro	21	JJ.LL.	Jornalero	Ciudad Rodrigo (Salamanca)	C/ 18 nº 296 2º grupo C.B	No procesado con la UJA 20 años	Indultado 1949
Fernández Vallet, Antonio	17	JJ.LL.	Aprendiz cromador	Barcelona	Trinidad 99 Sant Andreu	15 años	Libertad condicional 1943
García Murcia, Epifanio	19	JJ.LL.	Pintor	Mira (Cuenca)	Avda. Catalunya 39 Gramenet	No procesado con la UJA.Absolución	Libertad 1943
García Valero, Bernabé	19	JJ.LL.	Pastelero	Lorca (Murcia)	Avda. Caudillo 72 Sant. Adrià	Muerte	Perpetua
Gómez Segado, Pedro	17	JJ.LL.	Jornalero	Barcelona	C/12 nº 160 3er. grupo C.B	15 años	Libertad condicional 1944
González Catalán, José	15	JJ.LL.	Estudiante	Barcelona	Carmen 97, Sant Adrià	Absolución	Tribunal Tutelar de Menores
Meroño Martínez, Julio	18	JJ.LL.	Cerrajero	Gramenet	Reloj 35 Gramenet	Perpetua	Libertad condicional 1944
Miguel Montes, Joaquim	18	JJ.LL.	Contable	Barcelona	Banús Baja 56 Gramenet	Muerte	Perpetua
Pedrola Arnau, Manuel					Sant Adrià	No detenido	
Planas Mateu, Miguel	19	JJ.LL.	Jornalero	Barcelona	Banús Baja 53 Gramenet	Perpetua	Evadido en 1943. Detenido de nuevo en 1952. Libertad condicional 1954.
Prats Ballarry, Amadeo	17	JJ.LL.	Electricista	Grau (Valencia)	Gerona 6 Sant Adrià	15 años	Libertad condicional 1945
Romera Yáñez, Julia	23	JJ.LL.	Jornalera	Mazarrón (Murcia)	Ignacio Iglesias 27 San Andrés	Perpetua	Muere en la cárcel Les Corts 6/9/1941
Romero Izquierdo, Manuel	18	JJ.LL.	Jornalero	Tiana	Ginesta 11	No procesado con la UJA 20 años	Indultado 1949
Sánchez Montes, Ernesto	22	Dudoso. ¿Estat Català?	Mozo	Barcelona	Bonet 10 Barcelona	Perpetua	Libertad condicional 1944
Vázquez Agulló, Conxita	17	JJ.LL.	Venta pescado	Barcelona	San Miguel 86, Barceloneta	Absolución	Absolución
Vilella Trepat, Enrique	23	JJ.LL.	Empleado cine	Barcelona	Badalona 47	Muerte	Perpetua
Villanueva Martínez, Fernando	15	JJ.LL. ¿UGT?	Jornalero	Gramenet	San Joaquín,133 Gramenet	Absolución	Tribunal Tutelar de Menores

CLUB de LLUITA OLÍMPICA Baró de Viver

Escuela de campeones

Genaro Villagrasa Alcaide

Primer equipo de grecorromana del Centro Social (1966)
Arriba: Basté, Torrubiano, Sierra, Ramón Tur,
Antonio Asensio, Esquina y Morón
Abajo: Sirio, Miguel González, Pedro Asensio, Parra y Lucas.
Fondo: La Marquesina nº 1. Febrero-85/Archivo Genaro Villagrasa

Desde que en septiembre de 1964 se instaló en el antiguo Centro Social de Barón de Viver la llamada en aquel momento «Sección de gimnasia y lucha grecorromana» hasta nuestros días, con la denominación de «Club de Lluita Olímpica Baró de Viver», cientos de deportistas de todas las edades han pasado por esa veterana entidad para practicar alguna de las tres modalidades de lucha competitiva (grecorromana, lucha libre olímpica y lucha libre olímpica femenina) y tres actividades no competitivas (boxeo, judo y gimnasia femenina) que en la actualidad organiza y promociona. Considerado todo un emblema en Barón de Viver, para orgullo de sus vecinos este modesto club es un referente local, regional, estatal e internacional, habiendo llegado a participar luchadores suyos en tres ediciones de los Juegos Olímpicos.[1]

1 (N. del A.): Siendo innumerables la cantidad de personas, de todas las edades, que han pasado por el club y obtenido medallas en las diferentes categorías, por razones obvias del limitado tamaño de un artículo solo se reseñarán en el presente trabajo los méritos de las figuras más relevantes del Club de Lluita y los campeonatos ganados a lo largo de su historia en la máxima categoría (seniors), tanto de lucha grecorromana como de libre olímpica, obviando las categorías de escolares, cadetes y juniors por falta de espacio. Mi personal respeto, admiración y solicitud de disculpas hacia todos los luchadores y luchadoras que han representado al club en los diferentes campeonatos y no son mencionados por manifiesta imposibilidad.

Hablar de la creación del Club de Lluita Baró de Viver es hablar de su fundador, **Antonio Asensio Forca**. Nacido en Barcelona, el 18 de mayo de 1923, su familia se instaló en la barriada Sanchís del futuro barrio del Bon Pastor siendo él muy pequeño. Militante de las Juventudes Libertarias de Santa Coloma, contando con quince años de edad participó en la Guerra Civil como voluntario en el frente de Aragón. Cuando el ejército nacional ocupó Cataluña formó parte de la creación, el 14 de febrero de 1939, de la clandestina Unión de Juventudes Antifascistas, una de las primeras organizaciones de lucha antifranquista en la zona, donde ocupó el cargo de responsable de armamento. Desarticulada la UJA por la policía a los pocos meses, fue juzgado mediante Sumarísimo de Urgencia junto al resto de miembros de la organización el 2 de enero de 1940[2]. Pasó por diferentes cárceles y destacamentos penitenciarios durante diversos periodos de tiempo desde su detención hasta el 24 de septiembre de 1951, cuando obtuvo la libertad condicional[3]. Entre los intervalos carcelarios, durante el segundo lustro de los años 40, empezó a practicar la lucha grecorromana[4].

El club de grecorromana en el frontón del Hogar Obrero de Bon Pastor. Antonio Asensio primero por la izquierda; Pedro Asensio, primero por la derecha (finales años 50)
Fondo: Familia Asensio

Asensio se sacó la licencia federativa en 1948 y se integró como luchador en la Peña Cultural Barcelonesa. A principios de los años 50 impartió sus primeras clases de lucha en el Centro Blanco del Bon Pastor, realizando una demostración de grecorromana para la Fiesta Mayor del barrio de 1954. Por aquellos años ya había ganado un subcampeonato de Cataluña y encadenado varios años consecutivos como campeón, que llegarían a nueve en el periodo comprendido entre 1951 y 1959. En 1960 el Hogar Obrero sería la sede del club de lucha fundado por él. Sin embargo, las exacerbadas críticas moralistas de algunas beatas vecinas por la ropa que lucían los deportistas le obligaron a trasladarse al Centro parroquial primero y, poco después, hasta a decidirle a cambiar de barrio, dirigiéndose a la vecina localidad de Baró de Viver, concretamente a su Centro Social[5], donde fue bien acogido y estrenó su actividad de manera oficial en septiembre de 1964 como «Sección de gimnasia y lucha grecorromana», realizando

Combate de A. Asensio en el Hogar Obrero de Bon Pastor (finales años 50)
Fondo: Familia Asensio

2 CAPSIR i MAÍZ, Josep. Bon Pastor 1939-1944. Els consells de Guerra. Ajuntament de Barcelona, 2015. Págs. 26-27.

3 GALLARDO, Juanjo; MÁRQUEZ, José Manuel y CAPDEVILA, Carles. La Unión de Juventudes Antifascistas (1939). Fundació Salvador Seguí Ediciones, 2025. Págs. 205-206.

4 CHECA i ARTASU, Martí y TRAVÉ i FERRER, Carme. Personatges d'un barri. El Bon Pastor. Ajuntament de Barcelona, 2002. Págs. 23-27.

5 PERNAS LÓPEZ, Julio. Breu aproximació al context sociopolític del Bon Pastor a la dècada dels anys seixanta (inédito). 2025. Pág. 12, y CHECA i ARTASU, Martí y TRAVÉ i FERRER, Carme. Ob. Cit

su primera exhibición pública en el barrio en diciembre de ese mismo año[6]

Dirigió la sección como responsable y entrenador mientras participaba como luchador en los campeonatos de Cataluña y de España, ascendiendo a un total de dieciséis los campeonatos regionales ganados y a tres los subcampeonatos nacionales. En 1969 se sacó el título de árbitro. Nombrado vicepresidente de la Federación Catalana de Lucha (en adelante FCL) en 1980, dejó su cargo de entrenador en el Centro Social Barón de Viver. El 9 de febrero de 1985 fue elegido presidente de la Federación[7]. Se retiró del deporte en 1988 por problemas de salud[8]. La FCL instauró en su honor, con carácter anual, el Torneo Internacional de Luchas Olímpicas Antonio Asensio.

Antonio Asensio, presidente de la Federació Catalana de Lluita (1985)
Fondo: Familia Asensio

Antonio Asensio falleció el 7 de septiembre de 2010, siendo honrado por la federación con un memorial en su honor celebrado el 20 de noviembre de ese mismo año en la Zona Deportiva de La Mina.

Además de haber recibido múltiples reconocimientos a lo largo de su vida por su trayectoria y labor, el pasado 2025 fue objeto de diferentes actos de homenaje en su memoria. El 29 de mayo, el Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs (CEAV) organizó un recordatorio de su compromiso político como integrante de la Unión de Juventudes Antifascistas (1939) junto al faristol dedicado a esta organización, acto en el que se contó con la presencia de sus hijos, **Pedro** y **Alicia,** y otros familiares. El pregón de la Fiesta Mayor-2025 de Baró de Viver, celebrado el 11 de junio, estuvo dedicado a **Antonio Asensio** y al Club de LLuita. Finalmente, en fecha por determinar el CEAV promoverá un homenaje específico de su figura, contando con la colaboración del Club de Lluita Baró de Viver, la Federació Catalana de Lluita, representada por su presidente, **Josep Sanchis Cussó,** y el Centre Cívic Baró de Viver, en cuyos locales se desarrollará el acto.

6 (N. del A.) Existe un gran y extendido error al ubicar los orígenes del traslado del club a Baró de Viver en 1962, error en el que incluso recayó en su día el propio autor de este artículo, al basarse en la traicionera memoria popular y algún libro mal documentado. El exhaustivo trabajo de los historiadores Martí Checa y Carme Travé en *Personatges d'un barri. Bon Pastor* lo sitúa en 1964 (pág. 26). El posterior descubrimiento por parte de este autor del trascendental documento *Memoria de las actividades del Centro Social Barón de Viver durante el año 1964* (Archivo Genaro Villagrasa) ratifican septiembre de 1964 como la fecha oficial correcta de instauración de la actividad. Esto no obsta para que existieran los lógicos contactos previos.

7 La Marquesina. Nº 1, Febrero-85, pág. 10 y Nº 2, Marzo-85, pág. 10.

8 CHECA i ARTASU, Martí y TRAVÉ i FERRER, Carme. Ob. Cit.

El Club de Luchas Barón de Viver en el polideportivo de Bon Pastor (5/11/1986)
Foto: Genaro Villagrasa

Si al principio los entrenamientos de Asensio en el centro social se ceñían a la grecorromana, una de las dos modalidades de disciplina olímpica de lucha en aquel momento, tiempo después se ampliaría la enseñanza a la otra disciplina, la lucha libre olímpica (a partir de los Juegos Olímpicos de Atenas del 2004 se implantó a nivel de competición olímpica la tercera modalidad de lucha con que cuenta en la actualidad, la lucha libre olímpica femenina). La diferencia entre grecorromana y libre olímpica reside en que en la primera los luchadores solo pueden ejecutar técnicas de cintura para arriba, sin poder utilizar las piernas suyas o del oponente, mientras que en la segunda los atletas pueden utilizar todo el cuerpo, incluidas las piernas.

A la par que la sección de grecorromana se consolidaba como una de las actividades más estables e importantes del Centro Social Barón de Viver, incrementándose paulatinamente el número de vecinos y foráneos interesados en participar como luchadores en las diferentes categorías, algunos desde muy pequeños, y creándose los primeros equipos competitivos, durante aquel segundo lustro de la década de los sesenta comenzaron a llegar los éxitos, los más relevantes de ellos en la categoría seniors de los campeonatos nacionales. En 1966 ganó el campeonato de España (74 kg) el hijo de **Antonio**, **Pedro Asensio**, título que revalidaría en 1971 y 1972 en el rango de 68 kg. En 1969 fue **Manuel Penín** (97 kg) el que se alzó con el campeonato.

Entrega de trofeos infantiles realizada por el Alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall (6/5/1995)
Foto: Toñi García/Archivo Genaro Villagrasa

Mientras se continuaron consiguiendo triunfos a nivel regional y estatal durante los 70, una serie de acontecimientos de especial relevancia repercutieron en la sección de lucha a lo largo de la siguiente década, el principal de ellos la decisión de adquirir personalidad jurídica propia al legalizarse como entidad bajo el nombre de Club de Luchas Barón de Viver, según Acta de Constitución de fecha 1 de diciembre de 1983 y registro de entrada en la Generalitat de Catalunya de 27 de diciembre de 1983. A pesar de que se continuó manteniendo la sede social y el local en las instalaciones del centro social, esto solo duraría hasta principios de 1985, cuando otra circunstancia trascendental repercutió sobre el club, ya que tuvo que abandonar las instalaciones por imperiosa necesidad. Doblemente afectado el centro social de derribo, por la construcción del cinturón del Litoral que circularía por debajo suyo y por el P.E.R.I. de Barón de Viver que supondría la remodelación total del barrio, el 4 de marzo de 1985 el Club de Luchas se vio obligado por el Ayuntamiento a trasladarse al complejo polideportivo del vecino barrio de Bon Pastor[9]. Allí permanecería hasta finales de 1994, aunque conservando

9 La Marquesina. Nº 2, Marzo-85, pág. 10.

siempre la denominación del barrio de origen.

La última etapa de la permanencia del club en el centro social estuvo rodeada de importantes éxitos y daría inicio a tres décadas prodigiosas en cuanto a relevancia se refiere, rivalizando en prestigio con el Club de Lluita de La Mina de Sant Adrià del Besòs. Así, en 1983 **Emilio Rubio** se alzó con el campeonato de España de superpeso (130 kg) en grecorromana, senior. Al año siguiente no solo revalidó el título, sino que hizo doblete, proclamándose también campeón nacional en la modalidad de libre olímpica. Esa buena actuación en los campeonatos de España de 1984 se completó con las máximas posiciones alcanzadas también en grecorromana seniors, tanto por su hermano **José Rubio** en 84 kg, como por **Eusebio Vicente Serna** (nacido en 1961) en la especialidad de sambo, 82 kg. Un luchador este último que llegaría a ser considerado entre los mejores de la historia del club. Al mismo tiempo, una joven promesa de 14 años que practicaba la lucha desde los 7, **Roberto Cano Merino** (nacido el 9/11/1969) conseguía la medalla de oro en todos los torneos infantiles organizados por la federación catalana. Por esos años ejercía de presidente **Miguel González** y de entrenador **Manuel Penín.**

El traslado del club a Bon Pastor no solo no afectó a la moral de sus integrantes, sino que gracias a la constancia y el buen hacer de la junta, del entrenador y de los luchadores, así como del apoyo incondicional del vecindario de Barón de Viver, continuaron con la racha de éxitos conseguidos durante la última etapa en el centro social. En los campeonatos de España de 1985, **Eusebio Vicente Serna** volvió a ganar el máximo puesto del podio que renovaría al año siguiente y **Roberto Cano Merino** se proclamó campeón cadete (73 kg) con 15 años, en libre olímpica, dando inicio a una trayectoria que le llevaría a conseguir el máximo galardón un total de 16 veces, la mayoría de ellos en seniors (74, 82 y 85 kg), entre 1985 y el año 2001, llegando a ser 150 veces internacional y convirtiéndose por méritos propios en otro de los representantes más emblemáticos y carismáticos del club. Proseguiría el ciclo ascendente de la entidad durante la década de los ochenta con la consecución por primera vez de una de sus máximas aspiraciones, la participación de uno de sus luchadores

Antonio García, Santos Alcalde, Roberto Cano y su esposa, Elena, durante la entrega del Premi Sant Andreu a Cano (30/11/1995)
Fondo: Genaro Villagrasa

Equipo del Club de Lluita camino del Torneo Villa de Madrid (2023)
Fuente: Archivo Club de Lluita Baró de Viver

Equipo del club de Lluita Olímpica Baró de Viver en La Pérgola del barrio (2024)
***Fuente: Archivo Club de Lluita Baró de Vive**r*

Infantiles, Cloe y Manuel Fernández, Jan Pla, Area Fuella, Marco Arce e Islam, con sus entrenadores Joquin Gutiérrez y Eusebio Vicente Serna
***Fuente: Archivo Club de Lluita Baró de Vive**r*

(Eusebio Vicente Serna) en unos juegos olímpicos, los de Seúl, celebrados en 1988.

Los 90 también transcurrieron inmersos en triunfos y novedades. A los ya mencionados de **Roberto Cano Merino,** que le valdrían ser declarado por la FCL como el *«Mejor luchador catalán de la década de los 90»* y otorgado el Premi Sant Andreu en 1995, *«En reconocimiento a su elogiable y dilatada trayectoria deportiva»*[10], se sumaron los de otros dos grandes luchadores y figuras prominentes del club. **José Alberto Recuero García** (nacido el 3/5/1971) ganó, entre 1991 y 1999, siete veces el Campeonato de España, senior, de grecorromana (74-82 kg). Formó parte también del equipo español en los Juegos Olímpicos de Barcelona (1992) y de Atenas (2004), donde logró una meritoria 9ª posición. **Rubén Díaz**, alcanzó el máximo galardón en libre olímpica, senior, en los años 1998 (58 kg) y 1999 (63 kg). Tanto **José Alberto Recuero** (grecorromana) como **Rubén Díaz** (libre olímpica) fueron declarados por la Federación Española de Lucha en su ranking de 1999 como los mejores luchadores de España en sus respectivas especialidades[11]. A título colectivo, el Club de Lluita Baró de Viver consiguió el campeonato de España por clubs en unas cuantas ocasiones y categorías. Sin lugar a dudas jugó un papel muy importante en estos logros el retorno del club a Baró de Viver, su barrio de procedencia, después de diez años de exilio obligado. Acaeció en enero de 1995, cuando le fue concedida la gestión del local ubicado en «La Pérgola» (o La Llosa) de Baró de Viver, construida en 1992 como zona deportiva y de ocio y paseo sobre el cinturón del Litoral, pasando desde entonces hasta la actualidad a convertirse el local en sede definitiva del club y espacio de entrenamiento y competición. Mucho debieron de contribuir a esos buenos resultados la labor de **Manuel Penín** en la presidencia y de **Roberto Cano** como entrenador, función que ejerció desde 1995 hasta el 2005.

El 1 de diciembre de 1997, el secretario general de l'Esport de la Generalitat resolvió ratificar la adaptación estatutaria presentada por el club tras ser aprobada por la Asamblea general de socios el 16 de febrero de 1995. En adelante pasó a denominarse Club de Lluita Olímpica Baró de Viver.

A caballo del cambio de siglo, durante la temporada 1999-2000 se inscribe en el club la primera mujer, **Eva Serralta**, que conseguiría ser campeona de España en 2022, en la categoría

10 VILLAGRASA, Genaro y GARCÍA, Antonio. Baró de Viver: la transformación de un barrio. 5 años de Movimiento Vecinal (1994-1999). A.VV. Pi i Margall. 1999. Pág. 41.

11 VILLAGRASA, Genaro y GARCÏA, Antonio. Ob. Cit., pág. 34.

Seniors (51 kg). A partir de ella, otras mujeres se incorporarían a los entrenamientos y competiciones de la nueva modalidad creada de Lucha Olímpica Femenina: **Nerea Salvador**, **Heidi Ramírez**, **Abril García**, **Sheima Baileche**,..., siendo estas dos últimas las más representativas y que más medallas aportarían. **Abril García** y otra prometedora luchadora del club, **Eva Luz**, están en la actualidad entrenando en el C.A.R. (Centro de Alto Rendimiento) de Sant Cugat del Vallés.

Con la llegada del siglo XXI prosiguió la escalada de triunfos. Al ya mencionado de **Eva Serralta** se produjeron los siguientes: **José Alberto Recuero** sumó, entre el 2000 y el 2005 otros cinco campeonatos de España en grecorromana (74-76 kg) al palmarés conseguido durante la década anterior. **Rubén Díaz** hizo lo propio en lucha libre olímpica y se proclamó campeón de España en ocho ocasiones entre los años 2000 y 2009, compartiendo éxito en 2008 con su hermano, **Javier Díaz**, el primero en el rango de 66 kg de peso y el segundo en 60 kg. Otro gran luchador, **Ismael Simón** (84 kg), también fue Campeón de España de libre olímpica, senior, en el 2006.

En el año 2008 le fue otorgada a **Manuel Penín** la Medalla de Honor de Barcelona *«Por su importante contribución al desarrollo de la lucha grecorromana en Barcelona y Cataluña»*.

Roberto Cano está convencido: *"Entre el 2000 y el 2008 fue la época dorada del club"*[12].

Otro acontecimiento importante para la entidad tuvo lugar durante esa época. Hacia 2002 el armenio **Arman Mayilyan**, que más adelante se convertiría en un importante empresario y filántropo en Barcelona, fue el primer extranjero en defender los colores del club. Después de él lo hicieron luchadores de cerca de treinta nacionalidades. Más de veinte banderas (y no están todas), correspondientes a otros tantos países, cuelgan de la gran sala de exhibiciones para dar fe del paso de sus compatriotas por Baró de Viver.

Defectos de construcción y el paso del tiempo incidieron de manera muy negativa sobre el estado de las instalaciones del local en La Pérgola, necesitadas de urgentes reparaciones veinte años después de su inauguración. Tan evidente era el tema que las obras fueron incluidas por el Ayuntamiento de Barcelona dentro del Plan de Acción Municipal en su primer Pla de Barris (2016-2020) destinado a combatir las desigualdades sociales. Aprobado en el 2016 se concedió una subvención de

Sheima Baileche, campeona de España U20 en Cartagena (Marzo, 2025) con José Bernardo ("Lete")
Fuente: Archivo Club de Lluita Baró de Viver

Momento de combate de Abril García Ayuso (de cara)
Fuente: Archivo Club de Lluita Baró de Viver

12 Entrevista con CANO MERINO, Roberto, celebrada el 24 de enero de 2025.

Preparando a una nueva generación.
Lete con su hijo Liam.
Fuente: Archivo José Bernardo

326.597,15€ para la mejora de drenaje de todo el equipamiento, aislamiento térmico e impermeabilización de las instalaciones, nuevo tapiz deportivo, sala de pesas, vestuarios y lavabos. Las obras se licitaron en 2018 y la inauguración del equipamiento mejorado se produjo el 16 de diciembre de 2019.

José Bernardo Fuella García conocido como ***"Lete"***, de 37 años, es el actual presidente del club. Sustituyó a **Paco Cano Merino,** otro referente comprometido con la entidad, quien ejerció con eficacia su máxima representación entre mayo de 2012 y julio de 2025, una etapa especialmente complicada durante el período de pandemia del COVID.

José Bernardo comenzó su pasión por la lucha a los 11 años y en su palmarés cuenta con 7 medallas de oro (categorías de escolar, cadete y junior), 1 medalla de plata (senior, 2012) y 3 medallas de bronce (seniors 2008, 2011 y 2014). En 2018 abandonó la competición activa. Ha desempeñado variadas responsabilidades en los últimos 10 años: en 2015 ejerció de entrenador de los pequeños junto con **Roberto Cano**. Al año siguiente pasó a entrenar a los mayores y a ejercer de director técnico. En septiembre del 2025 fue elegido presidente al tiempo que siguió ejerciendo la labor de entrenador de los adultos, en la actualidad junto con **Cristian Estrella,** preparador físico del club. Completan el cuadro de entrenadores de los pequeños **Joaquín Gutiérrez**, **Eusebio Vicente Serna**, **Sheima Baileche** y **José Fernández.**

A pesar de que el Club de Lluita Olímpica Baró de Viver cuenta con más de 300 títulos nacionales e internacionales cosechados a lo largo de su historia y, como mínimo, otros tantos multiplicados por tres a nivel local y regional, los últimos tiempos no han sido muy generosos en triunfos.

"Lete" tiene muy claro el porqué de la parquedad de éxitos en los últimos años:

> *"La afectación de la pandemia de la COVID y el confinamiento correspondiente provocó que un buen grupo de luchadores que teníamos preparados para ganar títulos no pudieran entrenar ni competir, perdiéndose una excelente oportunidad de recuperar prestigio. Es más, el club estuvo a punto de desaparecer":*

Pero también tiene claro que el futuro es prometedor:

> *"Con un enorme esfuerzo nos recuperamos. Ahora volvemos a tener una buena cantera, gente muy preparada, tanto hombres como mujeres, que ya comenzaron a darnos alegrías y que aspiran a volver a colocar al club en lo más alto"*[13]

13 Entrevista con José Bernardo, celebrada el 5 de noviembre de 2025.

El número de socios hoy en día es de 78 y el de licencias activas 72.

Teniendo en cuenta que a partir de los tres años se pueden hacer pinitos en este deporte, el aprendiz de luchador más pequeño que ahora entrena cuenta con cuatro años de edad y el mayor, con cuarenta y tres.

La importancia que para el Centre d'Estudis-Arxiu Vilabesòs tiene el Club de Lluita Olímpica Baró de Viver como parte del tejido social del barrio, del distrito y de la ciudad, motivó que el CEAV lo presentara, a través de su representante en el proyecto, **Quique García**, como uno de los cuatro elementos más importantes y característicos de Baró de Viver en sus propuestas para la *Ópera Prima del Liceu* al Districte de Sant Andreu que llevará por título *La Rosa dels set Pètals*. Esta segunda edición de la Ópera Prima (la anterior y primera, *La Gata Perduda*, estrenada el 5 de octubre del 2022, tuvo como protagonista al barrio del Raval), es un proyecto multidimensional de colaboración entre el Liceu, el Districte de Sant Andreu y las entidades y vecindario de sus siete barrios para la creación de una ficción operística que cuente con la voz de la memoria colectiva, con el objetivo final de que los vecinos conozcan de cerca la ópera y el Gran Teatro del Liceo. **Xavier Franch**, vecino del Bon Pastor, animador sociocultural comprometido con los barrios y socio del CEAV, eligió el Club de Lluita Olímpica Baró de Viver para poner esa voz al proyecto. La Opera Prima contará con un libreto escrito por la dramaturga **Blanca Bardagil** y en la gestión para la colaboración de las entidades y los vecinos de los siete barrios del Distrito han jugado un papel muy importante la responsable del programa Liceo Apropa, **Irene Calvís**, y la de Mediació Comunitària de Opera Prima, **Eva García**. El estreno de la obra está prevista para junio del 2027.

Después de haber dejado, y continuar dejando, una huella indeleble en el olimpo del deporte, la épica del Club de Lluita Baró de Viver, forjada por sus luchadores y luchadoras a lo largo de sus sesenta y dos años de historia, merece también que su nombre resuene, aunque sea brevemente, en el olimpo de la ópera de Barcelona. Mientras tanto, el club seguirá fomentando entre sus luchadores el respeto, el espíritu de superación, el esfuerzo personal como la base fundamental de la lucha..., y representando con orgullo a su barrio: Baró de Viver.

CUADRO DE EDADES Y PESOS FELODA PARA COMPETICIONES OFICIALES LUCHAS OLÍMPICAS[14]

EDAD	FECHA NACIMIENTO	CATEGORIAS DE PESO		EMPAREJAMIENTOS	ESTILOS	TIEMPO COMBATE
U5	+3 AÑOS 2018/2019					
U7	2016/2017					
U9	2014/2015					
U11	2012/2013					
U13	2010/2011	LF	25/30/35/40/45/50/ 55/60/65/+65	REGLAMENTO FELODA	LO/GR/LF	3' SIN PARAR
		LO/GR	30/35/40/45/50/ 55/60/65/70/+70			
U15	2008/2009	LF	33(+29)/36/39/42/46/50/54/58/62/66/70		LO/GR/LF	2 X 2' CON 30" DESCANSO
		LO/GR	38(+34)/41/44/48/52/57/62/68/75/85			
U17	2006/2007	LF	40(+36)/43/46/49/ 53/57/61/65/69/73			
		LO/GR	45(+41)/48/51/55/60/65/71/80/92/110			
U20**	2003/2004/2005	LF	50/53/55/57/59/62/ 65/68/72/76			2 X 3' CON 30" DESCANSO
		LO	57/61/65/70/74/79/ 86/92/97/125			
		GR	55/60/63/67/72/77/ 82/87/97/130			
U23	2000/2001/2002/ 2003/2004	LF	50/53/55/57/59/62/ 65/68/72/76			
		LO	57/61/65/70/74/79/ 86/92/97/125			
		GR	55/60/63/67/72/77/ 82/87/97/130			
SENIOR	1987/2002	LF	50/53/55/57/59/62/ 65/68/72/76			
		LO	57/61/65/70/74/79/ 86/92/97/125			
		GR	55/60/63/67/72/77/ 82/87/97/130			
VETERANOS	A: 1982 A 1986 B: 1977 A 1981 C: 1967 A 1976 D: 1957 A 1965	LF	55/63/+63			2 X 2' CON 30" DESCANSO
		GR/LO	63/69/76/85/97/+97			

FELODA: Federación Española de Luchas Olímpicas y Disciplinas Asociadas
U: Under (Menores de). Ejemplo: U5=Menores de 5 años
LF= Libre Femenina. LO= Libre Olímpica. GR= Grecorromana

Equipo del Club de Lluita (2025)
Fuente: Archivo Club de Lluita Baró de Viver

14 Normativa general de competiciones para torneos nacionales campeonatos de España y torneos internacionales ciclo olímpico 2024-2028.

Contribució de PERE SERRAT i PORTET a l'ensenyament i l'esport al Bon Pastor

Juliio Pernas López

Pere Serrat és un dels personatges del barri conegut per la gent gran però un gran desconegut per a la resta de la població. Va néixer a un poblet de l'Osona, Sant Martí de Sobremunt, en 1925. El servei militar el realitzà a les casernes de Sant Andreu i compaginà les seves obligacions amb l'exèrcit treballant a dos tallers, un al barri de la Sagrera i l'altre a Sant Andreu. Quan finalitzà el servei militar va obrir un taller i es va fer una casa al Bon Pastor; es va casar amb Serafina Puig i Blancafort i van tenir dos fills, Josefina i Pere.

Pere Serrat amb la seva esposa Serafina i els seus fills Josefina i Pere
Fons: Família Serrat

La família va ser molt important en la trajectòria de **Serrat**. Des de la seva arribada al barri es va convertir en un estret col·laborador del rector mossèn **Joan Cortinas**. En una entrevista que li van fer **David Royo** i molts anys després, **Meritxell Martínez** i **Xavier de la Cruz**, explicava que *"el barri estava molt abandonat, hi faltaven serveis de tota classe (...) hi havia una escola, però funcionava molt malament"*. No serà fins als anys seixanta quan es produeix un canvi significatiu a Bon Pastor: *"al barri li costava molt anar creixent. No hi havia gent preparada per poder organitzar coses. Fins que no van fer els pisos del Banc de Santander, els de la Tabacalera i els de la Telefònica, pels seus empleats, no hi va venir gent preparada[1]"*.

En 1960, mossèn **Cortinas** li va demanar ajuda per fer una escola i **Serrat**, malgrat la feina al taller, no es va poder negar; s'abocà en cos i ànima en el projecte, que comptava amb l'aprovació del bisbe de Barcelona, el doctor **Gregorio Modrego**. La idea era recollir ampolles de cava i vendre-les per aconseguir diners. Per aquest motiu es creà una Comissió Pro-escoles de la qual van fer president a **Serrat**. Al costat d'ell va treballar colze a colze el seu amic **Josep Bolea**, que assumiria el càrrec de tresorer i un grup de col·laboradors: **Manel Caballero**, **Josep Escarbajal**, **Evaristo Fernández**, **José Garcimartín**, **Josep Millán**, **Tomás Sangenís**, **Félix Vidorreta** i

1 *Retrats per la Memòria, persones i lluita antifranquista al Districte de Sant Andreu (1939-1983)*, article Pere Serrat Portet, L'*emprenedor d'Osona que somiava amb una escola nova per al Bon Pastor,* Llibre de Finestrelles 5, Centre d'Estudis Ignasi Iglesias, 2011.

Serrat amb la filla del cantant José Guardiola, Rosa Mary, durant un partit benèfic organitzat per la comissió proescoles
Fons: Família Serrat

Contemplant la maqueta del col·legi Bon Pastor
Fons: Família Serrat

Domènech Viñas[2]. Una vegada creada la comissió es desenvoluparen tot un seguit d'iniciatives:

> *"...los primeros actos públicos fueron realizados por el cuadro escénico del centro parroquial, que salieron disfrazados a la calle de dimonis dels pastorets, que con un camión iban por el barrio recogiendo botellas vacías de cava. En un primer momento, la barriada no participió con mucho entusiasmo porque en aquellos tiempos no era un producto tan consumido como en la actualidad"*[3].

A partir d'aquell moment i amb la participació altruista de molts feligresos, s'aniria a recollir ampolles a molts camps de futbol de la ciutat i s'organitzarien actes, partits de futbol benèfics i tómboles. S'intentava donar una imatge diferent del barri.

L'escola parroquial s'inaugurava el 4 d'octubre de 1964 i presidí l'acte en nom del governador civil, **Nicolás Heredia**[4]. En el curs 1965-1966 pren el càrrec de director de l'escola parroquial, **Josep María Arroyo** i es comença amb 160 alumnes matriculats en quatre nivells d'ensenyament però amb l'edifici encara sense acabar. Tenint en compte les necessitats de donar un espai perquè poguessin estudiar les nenes, s'acorda eliminar el frontó i construir en el seu lloc un centre escolar. Aquest projecte va estar liderat per la Comissió Pro-escoles. Com explicava Serrat en una entrevista, van rebre una subvenció de l'Estat per aconseguir aquest objectiu:

> *"El Ministerio de Educación y Cultura ens va donar una subvenció, sí. Jo hi tenia tracte perquè pel negoci del taller anava a Madrid de tant en tant (...) Primer vam fer l'edifici pels nens i per al de les nenes hi havia una llei segons la qual donaven subvencions. Però vam demanar-la quan ja havíem començat a construir-lo i vam haver d'anar a Madrid perquè el delegat de preescolar ens l'aprovés.*

2 *Parròquia el Bon Pastor, 1935-2010, 75 anys en la vida del barri*, Ignasi Oliete, 2010.

3 *Mossèn Joan Cortinas, el padre Botella*, narració i recopilació de textos a càrrec d'Ernest Albert, editat per la Parròquia de Bon Pastor, 1993.

4 *La Vanguardia Española* 7 d'octubre de 1964.

Firmant amb Josep Lluis Núñez, president del F.C. Barcelona
Fons: Família Serrat

Cartell del partit de futbol benèfic entre els veterans del C.F. Barcelona i la selecció de Bon Pastor (1969)
Fons: Família Serrat

> *-"Estos almogávares, que vienen a pedir aquí las coses cuando ya las han empezado..."-, ens va dir. Ens va ficar una bronca..."*[5].

A l'inici del curs 1968-1969 es va posar en marxa de l'Associació de Pares d'Alumnes de la qual **Pere Serrat** va ser el seu primer president.

La tasca de la Comissió Pro-escoles continuava amb les seves activitats i el 6 de juliol de 1969 organitzà un partit de futbol en el què participà l'Agrupació de Veterans del F.C. Barcelona. Formaven part de l'equip de Veterans, destacats futbolistes com **Aloy, Amorós. Biosca**, **Bosch**, **César**, **Czibor**, **Flotats**, **Kubala**. **Eulogio Martínez, Ramallets**, **Rodri**, **Seguer**, **Soto**, **Tejada** i **Segarra**. La selecció del barri estava integrada per **Barrazus**, **Ferrán**, **Guardiola**, **Haro**, **Hernández**, **Méndez, Mercenario**, **Ocaña**, **Perelló**, **Pepín**, **Rubio**, **Sánchez**, **Sagrera jr.**, **Serrano**, **Zapata**, etc. Com aperitiu d'aquest partit s'enfrontaren els equips juvenil del C.D.A. Estadella i la Penya Miró Sans.

> *"Las Escuelas Parroquiales del Buen Pastor, agradecen la valiosa colaboración que prestan todos cuantos intervienen en este encuentro de fútbol, así como la asistencia de aficionados y espectadores en la que confían, dado el interés atribuible a este encuentro de carácter benéfico que ha despertado inusitado interés en dicha barriada"*[6].

És molt probable que aquest encontre servís per inaugurar la nova tanca i vestidors del camp de futbol. Per una notícia publicada el 1970, se sap que, gràcies a la Comissió, l'any anterior s'havia reformat el camp donat que era una exigència de la Federació Catalana pels equips que ascendien a Segona Categoria Regional[7].

A principis dels anys setanta, un grup de joves entre els quals estaven **Ángel Fandos**, **José Antonio Jurado** i **Vicente Alandi**, s'engresquen

5 *Retrats per la Memòria, persones i lluita antifranquista al Districte de Sant Andreu (1939-1983),* article Pere Serrat Portet, L'emprenedor d'Osona que somiava amb una escola nova per al Bon Pastor, Llibre de Finestrelles 5, Centre d'Estudis Ignasi Iglesias, 2011.

6 *La Vanguardia Española* 4 de juliol de 1969.

7 *El Mundo Deportivo* 29 d'agost de 1970.

A la taulada del Col·legi Parroquial el dia de la seva inauguració, amb el subsecretari del Govern Civil y mossèn Cortinas
Fons: família Serrat

en recuperar un esport que ja s'havia practicat a la pista que hi havia al costat de l'Hogar Obrero, el bàsquet, i decideixen crear un equip. **Ángel Fandos**, explica:

> *"Fuimos a hablar con **Javier Bustamente**, que estaba trabajando en el colegio parroquial y era muy aficionado al baloncesto, hasta el punto que llegó a jugar con nosotros la primera temporada, luego lo dejó porque se hizo daño en una clavícula. Él nos dijo que hablaría con alguna persona para que nos ayudara; esta persona resultó ser **Pere Serrat**, una persona que me consta había ayudado al fútbol. Nosotros necesitábamos dinero para las fichas y la ropa y él nos lo ofreció".*

Als pocs dies, els desitjos es van fer realitat; **Serrat** els va facilitar el diners per comprar l'equipament -samarreta blava i pantaló blanc- a Deportes Cercenado, una botiga al carrer Gran de Sant Andreu i també per tramitar la inscripció i les llicències a l'Organització Atlètico Recreativa (OAR), entitat vinculada a la Diòcesi de Barcelona.

En la primera junta figurava **Vicente Alandi** com a president, **José Antonio Jurado** com a tresorer, i com a Secretari i Delegat, **Agustí Sagrera**. Els equips participants estaven obligats a tenir equip juvenil i infantil. El C.B. Bon Pastor participaria en les competicions de l'OAR fins la temporada 1978-1979, i després donà el salt a la Federació Catalana de Basquet[8].

A l'escola parroquial, el 1971 es produeix un doble relleu. **José María Arroyo** deixa la direcció del centre i en el seu lloc entra **Frederic Arbós**, qui mantindrà el càrrec fins a 1983. A l'Associació de Pares d'Alumnes, **Pere Serrat** cedeix el testimoni a **Felipe García Arroyo**.

> *"...supone un momento de inflexión importante en la consolidación del nuevo colegio. Las líneas maestras ya están marcadas y la implicación de religiosos, religiosas, profesorado y padres constituyen un valor añadido de mucho peso"*[9].

8 Document Federació Catalana de Bàsquet on figura la relació d'inscrits per la temporada 1978-1979, on es detallen els "clubs adscritos a esta Federación Catalana pertenecientes a la OAR", i en ella apareix el C.B. Bon Pastor

9 *Parròquia el Bon Pastor, 1935-2010, 75 anys en la vida del barri*, Ignasi Oliete, 2010.

Pere Serrat amb els ciclistes Joop Zoetemelk i Mariano Cañardo
Fons: Família Serrat

Anys després, **Serrat** confessà en una entrevista:

> *"vaig plegar perquè ja estava tip d'estar-me aquí i això del Club Natació em feia gràcia"*[10].

També serà en 1971 quan finalitzin les obres de la planta superior del col·legi, la qual va ser habilitada per ampliar el nombre d'aules. Finalment, la guarderia, ubicada en la planta inferior, tancà les portes per manca d'ajudes institucionals i l'espai es va condicionar per instal·lar la cuina i el menjador.

Pere Serrat emprèn aquest any un nou repte personal fora del barri, a Sant Andreu, donant suport a la iniciativa del seu amic **Benito Ferrer i Sauqué** i formant part del projecte: el Club Natació Sant Andreu. **Benito Ferrer**, cosí del regidor del Districte IX **Josep Antoni Sauqué,** en la dècada anterior havia demanat a la Junta Municipal construir una piscina coberta i, el 18 de març de 1971, es van complir els seus desitjos i es va inaugurar la piscina. Dies després es decideix fundar el Club Natació Sant Andreu. La comissió gestora està presidida per **Benito Ferrer Sauqué** i **Pere Serrat** figura com a sotspresident primer[11]. Una de les seves primeres decisions va ser demanar la gestió de la recent inaugurada piscina municipal.

La iniciativa comptava amb el suport de la Junta del Districte i al maig, el regidor ponent d'esports **Pau Negre**, concedeix la cessió; uns mesos després també gaudiran de l'ús de la piscina coberta de l'Escola Ignasi Iglesias al Passeig de Torras i Bages. L'agost de 1972, la comissió gestora dimitiria per donar pas a la constitució de la primera junta directiva de la qual formaven part els mateixos membres. La presència de **Pere Serrat** possibilitaria a l'Escola Parroquial del barri la participació en les activitats i l'ús dels serveis -piscina- del club. Això queda acreditat en els II Jocs Escolars del Districte, organitzats pel C.N. Sant Andreu, on el Club de Bàsquet Bon Pastor es proclamà campió i també

10 *Retrats per la Memòria, persones i lluita antifranquista al Districte de Sant Andreu (1939-1983),* article Pere Serrat Portet, *L'emprenedor d'Osona que somiava amb una escola nova per al Bon Pastor, Llibre de Finestrelles 5*, Centre d'Estudis Ignasi Iglesias, 2011.

11 El resta de membres està format per: Marià Cañardo, Lluis Cardona, Santiago Fonfreda, Francesc Sala, Núria Gispert, Joan Navarrete, Isidre Román, Alfons Martínez, Joan Camps i Francesc Sedas. *El Mundo Deportivo* 19 de maig de 1971.

Homenatge a la vellesa al Bon Pastor
Fons: Família Serrat

per una carta d'agraïment de **Pedro Ruiz**, president de l'Associació de Pares d'Alumnes, adreçada al president i a la junta del club, el juny de 1977:

> *"Sirva la presente para poner en conocimiento de todos ustedes. el agradecimiento más sincero por toda la ayuda que nos han prestado durante todo el curso escolar 1976-1977"*[12].

En 1977 comencen a formar-se les arrels de l'entitat que anys després s'anomenarà Agrupació Esportiva Bon Pastor. El futbol sala era un esport emergent a Catalunya que començà a practicar-se a mitjans dels anys setanta i l'OAR havia estat l'entitat pionera en la seva promoció[13]. Alguns joves del carrer Foc Follet i integrants del grup de teatre La Luciérnaga formen un equip de futbol sala per participar en els tornejos de 24 hores de Sant Andreu, que se celebreren al pavelló que estava entre els carrers de Santa Coloma i de Virgili. L'equip del barri guanyà el torneig i es plantejà la possibilitat de participar a la lliga que organitzava l'OAR però la pista de l'Escola Parroquial del carrer Estadella no gaudia de les condicions necessàries. Per aquest motiu, van parlar amb **Pere Serrat** qui donà totes les facilitats per usar la seva empresa i facilitar els materials per fer el tancament de la pista amb una tanca perimetral metàl·lica, construir les portaries i adquirir uns senzills focus que amb prou feines la il·luminaven. Tota la feina manual va anar a càrrec dels joves esportistes. Posteriorment, **Serrat** ajudaria a la compra de les pilotes i de les xarxes de les porteries. L'equip C.D. Bon Pastor s'afilià a l'OAR a la tardor i la temporada 1977-1978 participà a la segona categoria[14].

El 7 de juliol de 1983 **Pere Serrat** és elegit per unanimitat president del Club Natació Sant Andreu; al seu

12 *1971-1996 25 anys d'història del Cub Natació Sant Andreu,* editat pel club, 1996. Dins dels membres de l'equip de coordinació de la publicació, i equip recerca de fotografies està Pere Serrat.

13 El Comité de Futbol sala de la Federació Catalana de Futbol no es crea fins a 1978.

14 En el full d'inscripció es va fer constar que el president era Julio Pernas. En 1980 s'aprova la Llei General de la Cultura Física i l'Esport, i en desembre del mateix any el Negociat del Registre de Clubs i Associacions Esportives. El 3 de novembre de 1982, al local de la Cooperativa Obrera Bon Pastors es constitueix formalment el C.D. Bon Pastor. La primera junta directiva està formada per Julio Pernas, president, Antonio Bujalante Calvo, Antonio López Hernández, José Luis Mula Barrera, José Asensio, J. Luis Fernández y Manuel Pernas.

costat, els seus amics **Benito Ferrer i Sauqué** com a vicepresident primer i **Mariano Cañardo Lacasta**[15] com a vicepresident segon (**Cañardo** va ser el primer gran ciclista espanyol amb projecció internacional i encara conserva el rècord de victòries absolutes en la Volta Ciclista a Catalunya). Al seu haver com a president que donaria una nova dimensió al club, està l'adquisició dels terrenys esportius de la Fabra i Coats per un import de 198 milions de pessetes. **Serrat** afirmà en el llibre *25 anys d'història del Club Natació Sant Andreu*[16]

> *"vam comprar el Fabra i Coats al Barcelona i com que el cost era molt elevat vam haver de comprar-lo a trossos (...) per aconseguir tirar endavant tots els projectes de l'etapa que vaig ser president, vam vendre títols del Sant Andreu a 20.000 pessetes (...)".*

Per acabar de recaptar els diners necessaris:

> *"...el director d'una Caixa ens aconsellà que el més idoni i ràpid era trobar 100 socis que demanessin un crèdit particular de 400.000 pessetes i que el Club fes d'avalador, d'aquesta manera tindríem els diners per fer-ho tot"*

En el mateix llibre explicava una anècdota:

> *"Quan vam començar les obres vaig escriure al Sant Pare perquè pregués per nosaltres. Guardo com un récord molt especial la carta de resposta que em va enviar".*

Serrat abandonaria el càrrec per problemes de salut el 1992. La nova junta directiva del club, que estava presidida per **Màrius Frigola i Andrade** acordà posar el nom de **Pere Serrat** a la piscina olímpica i també, a proposta del club, la Federació Catalana de Natació li concedí la medalla d'or.

En conclusió, **Pere Serrat** va deixar al Bon Pastor un llegat material tangible: l'església i l'escola parroquial, actual Escola Bon Pastor. Quant al llegat immaterial, cal fer esment d'una festa iniciada per la parròquia que encara avui perdura en el marc de la Festa Major tot i que amb un altre nom: l'Homenatge a la Gent Gran. També, segons el meu parer, hi ha un altre llegat intangible important. És en aquest període, que **Serrat** pren consciència que l'esport és una eina formidable d'integració i formació dels joves i assumirà un altre rol fora del marc parroquial: va animar i donà suport econòmic a les iniciatives esportives que li presentaren un grup de joves per crear l'equip de bàsquet i més tard el de futbol sala. Una mostra d'aquest fet, és que el seu esperit emprenedor i la seva energia es traslladen al barri veí per formar part d'un altre projecte engrescador, la fundació del Club Natació Sant Andreu. No deixa de ser curiós, que a Sant Andreu s'hagi reconegut la seva empenta i dedicació posant-li el seu nom a la piscina del Club Natació Sant Andreu i en canvi, al Bon Pastor només se l'ha dedicat la sala d'actes de l'Escola Bon Pastor. Tenim encara un deute pendent amb ell.

15 Mariano Cañardo també va ser president de la Federació Catalana de Ciclisme de 1969 a 1974.

16 1971-1996, 25 anys del Club Natació Sant Andreu. Direcció del llibre, Núria Oriol i Palarea, 1996.

LA FABRA I COATS
Una destacable tasca social i la seva modèlica CASA-CUNA

Pere Fernàndez i Bori
President dels Amics i Amigues de la Fabra i Coats

L'any 1903 es constitueix la Compañía Anónima de Hilaturas Fabra y Coats a Barcelona. Era una societat filial de la multinacional escocesa Coats, especialitzada en fil de cotó i una de les empreses capdavanteres de la seva especialitat a nivell mundial. La Coats estava expansionada per la major part dels continents del nostre món.

Fabra i Coats va ocupar un lloc preeminent a nivell de l'Estat Espanyol al llarg de la seva història. A Barcelona va ser-hi present fins l'any 2005.

Un xic d'història

Al segle XIX el fil de cosir de cotó, pel seu menor cost i per la seva major resistència, va anar guanyant terreny al fil de lli i al de seda, emprats fonamentalment fins aleshores. A Escòcia, **Coats,** després **J&P Coats**, va convertir-se en la productora d'aquest nou producte més important del món.

A Catalunya la fabricació de fils de lli i de cotó estava en mans d'empreses més petites. A Sant Andreu de Palomar, a mitjans del segle XIX, eren conegudes algunes empreses com el Vapor del Fil, Ca l'Alsina o el Vapor del Rec, per posar uns pocs exemples, que estaven en mans de famílies com els **Puig**, **Fabra**, **Portabella**, etc.

En els plans expansius de companyies procedents de la Gran Bretanya, entre les que estava l'escocesa Coats, Catalunya va ocupar un lloc important. Fruit d'aquesta expansió i de la realitat industrial del nostre país, va produir-se la ja esmentada creació de la *Compañía Anónima Fabra y Coats*. Aquesta nova empresa va ser possible mercès a que els **Coats** van desbancar als competidors britànics i que, a Sant Andreu de Palomar, els **Fabra** i els **Portabella** s'havien associat per crear l'empresa *Sucesora de Fabra y Portabella SA* facilitant-ne la seva unió el 1884. Per adonar-nos de la importància social de la Fabra i Coats, i deixant apart el seu enorme potencial econòmic, cal tenir molt present el fet que, en el moment de la seva constitució al voltant de 2.500 persones treballen a la companyia. En els moments més esplendorosos de la Fabra i Coats, prop de 5.000 eren les persones que treballaven en els seus recintes.

Fábrica de Hilaturas Fabra y Coats a Sant Andreu (1915)
Fons: Amics i Amigues de la Fabra i Coats

Una tasca social lloable

És força destacable l'extraordinària tasca social, molt poc habitual en el seu moment, que la Fabra i Coats va portar a terme en alguns aspectes relacionats amb la relació amb els seus treballadors i treballadores. Aspectes que altres fàbriques contemporànies no tenien presents.

A Escòcia, els **Coats** aplicaven una gestió amb la qual els seus treballadors rebien unes atencions que creaven una vinculació d'agraïment i complicitat d'aquests amb l'empresa. Aquest tipus de gestió fou reproduïda per la família **Fabra** a Catalunya, i, per tant a Sant Andreu de Palomar. És el que es coneix com *model de gestió Fabra i Coats*.

Les condicions laborals es poden considerar més favorables als treballadors que les que tenien en altres empreses. Comparat amb aquestes fàbriques, els sous dels treballadors de la Fabra es procurava que fossin més elevats i les seves jornades laborals, de menys durada.

Les cobertures sanitàries, en cas de malaltia, accidents i maternitat, superaven els límits de les condicions que legalment calia aplicar. A més, hi havia metges al recinte fabril permanentment, els quals atenien les necessitats del moment i de salut dels conjunt de treballadores i treballadors i de les seves famílies.

Un dels grans problemes que tenien les famílies era la situació en la que quedaven aquestes quan una persona es jubilava o deixava de treballar per causes de força major. Es perdia un sou i, conseqüentment, quedava debilitada l'economia familiar al mateix temps que comportava haver d'alimentar una boca no productiva. Aquesta dramàtica situació va quedar perfectament reflectida a l'obra *Els vells* del dramaturg i poeta andreuenc **Ignasi Iglesias**. Els **Fabra** vam contribuir a millorar aquesta situació atorgant una pensió de jubilació talment com ja feien els **Coats** a les seves fàbriques. Al llarg de les primeres dècades del segle XX la pensió es va donar a totes les persones que es jubilaven tant homes com dones. Quan l'Estat va garantir la jubilació a tothom, l'empresa va crear un premi, en forma d'incentiu econòmic que es donava en el moment d'iniciar-se la jubilació.

Un altre aspecte diferenciador era que, a Sant Andreu, la Companyia disposava d'un gran espai a tocar de l'actual Rambla de Fabra i Puig, avui en dia ocupat pel Club Natació Sant Andreu,

Sortida d'administratius (1920)
Fons: Amics i Amigues de la Fabra i Coats

on hi havia un camp d'esports. Allí es practicava el futbol, hi havia una bolera, unes pistes de tenis i de bàsquet, vestidors, un quiosc, piscina, etc. Els treballadors i les treballadores podien gaudir d'aquestes instal·lacions i de les activitats esportives i culturals que s'organitzaven amb assiduïtat. Fins i tot hi havia un grup de músics, que formava una orquestrina, composta per treballadors que amb els seus concerts oferien interessants vetllades musicals als seus jardins.

L'any 1940, un any després d'acabada la Guerra Civil (1936-1939), es va crear un economat que amb uns preus més econòmics que els de mercat, va ajudar les butxaques dels treballadors de la Fabra i Coats.

També es va ajudar als treballadors i treballadores amb la construcció d'habitatges. Els lloguers que es pagàvem, de tipus social, eren molt adequats per al sou que es pagaven.

Altres detalls a considerar eren les atencions que, fins als 12 anys, rebien els fills i les filles dels treballadors i de les treballadores, en especial, el dia de Reis. En aquest assenyalat dia els nens i les nenes eren obsequiats, segons consta en documentació de l'empresa, amb quatre joguines i dolços, adequats a les edats dels infants.

En moments de situacions familiars difícils, s'atorgaven ajudes de tipus social.

A més de la fàbrica de Sant Andreu i altres (a Sant Martí, a Badalona, ...), cal esmentar que la Fabra i Coats tenia una colònia tèxtil a Borgonyà. Era de molt reconegut prestigi a nivell de Catalunya. Formava part de l'icònic model Fabra i Coats. La seva organització i el seu funcionament eren exemplars. Semblantment al funcionament de la fàbrica andreuenca, Borgonyà disposava d'altres aspectes que no eren necessaris en el cas de Barcelona com era l'existència d'una església, d'escoles per a nens i nenes, cementiri, farmacèutic, teatre-cinema i un centre cultural, per posar uns elements diferenciadors.

Edifici tipus xalet de la Casa Cuna de Can Fabra (1941)
Fons: Amics i Amigues de la Fabra i Coats

La casa-cuna

Consideració més detallada es mereix el que es coneix com a *casa-cuna*. Totes les fàbriques de la Fabra i Coats en tenien. Foren modèliques en tots els sentits. En un argot més actual caldria parlar de casa-bressol o escola bressol.

En documentació pròpia de la Fabra i Coats es menciona que la Companyia té una norma consistent en preocupar-se dels fills del seu personal. Per aquest motiu, en indrets ben propers a les fàbriques, hi té *cases-cunes* i guarderies infantils per a atendre les necessitats dels nadons i infants. Evidentment, tot plegat va molt lligat a la gran presència de dones treballadores que tenia l'empresa, que era de majoria femenina. Es calcula al voltant del 80%. Tot i això, els càrrecs de més responsabilitat requeien en mans d'homes.

Concretament a Sant Andreu de Palomar, la fàbrica era coneguda com a *Can Mamella*. Eren moltes les persones de la població i del voltant que hi treballaven. També eren moltes les treballadores que eren joves i en edat reproductora. Aquesta situació comportava que moltes d'elles fossin mares. Com ja s'ha fet constar, amb la finalitat d'atendre les necessitats que els fills i les filles petites tenien de la seva mare, l'empresa va veure la conveniència de disposar de les *cases-cunes*. Era un servei que permetia a les mares alletar al seus fills i, en els casos necessaris, es facilitava la lactància artificial que era pagada per la pròpia empresa. Es pot considerar una manera intel·ligent de garantir que les mares atenguessin els seus llocs de treball a més d'atendre, per suposat, les criatures.

A Sant Andreu es coneix la presència de la *casa-cuna* des de 1909. Se sap que entre 1930 i 1941 es disposaven de tres pisos al carrer Gran de Sant Andreu que servien de *casa-cuna*. Es podia entrar als pisos per l'interior de la fàbrica per un indret situat davant dels antics menjadors. El darrer edifici que es coneix era el que estava situat en un descampat a l'actual cruïlla del carrer Segre amb el carrer Sant Adrià, avui ja desaparegut. Ben proper hi havia la bolera, que després

Grup format per un metge, infermeres
i cuidadores el dia de la inauguració
de la Casa-Cuna(23/7/1941)
Fons: Amics i Amigues de la Fabra i Coats

fou instal·lada a la Rambla de Fabra i Puig. La nova *casa-cuna* fou inaugurada el 24 de juliol de 1941 amb la presència del governador civil de l'època, **Antonio de Correa y Veglison.** Estava situada a prop i, a la vegada, separada del recinte fabril; és a dir, les mares hi podien arribar en poca estona i els nens i nenes estaven allunyats dels sorolls popis d'una fàbrica. Aquest edifici, tota una institució, va deixar de funcionar el 1987. La seva forma recordava un xalet de planta baixa i un primer pis, de dimensions més reduïdes. Els seus amplis finestrals permetien l'entrada de la llum solar i la ventilació de manera permanent. A l'entrada de l'edifici hi havia un ampli pati amb sorra que permetia el joc en un espai exterior a l'hora que també disposava d'un espaiós terrat al primer pis. A la planta alta de la casa hi vivia una família.

Tenia capacitat per a 120 nens i nenes i disposava de 100 llits per al descans dels nadons. Hi havia dues sales amb llits, una altra sala on les mares teixidores i filadores podien alletar al seus fills i filles amb molta intimitat i una altra sala on els infants més grans podien jugar i disposar de joguines per al seu ús i gaudi.

Les dones que estaven en estat deixaven de treballar dos mesos abans del naixement de les criatures i no tornaven a la feina fins sis setmanes més tard de la naixença. Durant aquest temps cobraven el seu sou íntegre. En el cas de necessitar una clínica o d'haver de practicar alguna intervenció quirúrgica, la companyia s'encarregava de les despeses corresponents. Les mares podien portar els seus infants des de les 6 setmanes del naixement, que era quan es reintegraven al treball, fins als 3 anys. Tenien dret a visitar-los dues vegades al dia amb mitja hora de disponibilitat cada vegada. Després tornaven al seu lloc de treball.

La *casa-cuna* estava oberta les 24 hores del dia. El personal especialitzat que estava a càrrec dels infants estava format per un pediatra, dues persones infermers-infermeres i quatre cuidadores en cada un dels tres torns de 8 hores per torn. Aquest personal era una gran garantia per a les mares puix sabien que durant la seva absència els seus fills i filles estaven en bones mans. Entre les atencions del personal estaven les revisions mèdiques, l'escalfament dels biberons, el proporcionar la medicació que fos necessària (a càrrec de l'empresa), els informes de l'estat sanitari de les criatures, ... Cal assenyalar que en el cas que una criatura patís un defecte físic i fos necessària una intervenció quirúrgica o algun tractament específic, la companyia tenia un concert amb *Camitas Blanca* amb el pagament dels costos al seu càrrec.

Sala amb llitets
Fons: Amics i Amigues de la Fabra i Coats

Infermeres i cuidadores amb una colla d'infants
Fons: Amics i Amigues de la Fabra i Coats

L'alimentació dels nens i nenes (llet, caldos, ...), que s'escalfaven a la cuina de l'estança, era amb productes de proximitat comprats la major part al Mercat de Sant Andreu. Tot era pagat per la pròpia empresa.

També era subministrada per l'empresa la roba, els bolquers i tots els materials que utilitzaven els nens i les nenes. Si s'embrutaven o era precís banyar-los o pesar-los, hi havia banyeres i escalfador d'aigua sanitària. Quan els infants arribaven a la *casa-cuna*, se'ls hi treia la roba que portaven de casa i la dipositaven en una bossa amb un número. Aleshores, el personal de la *casa-cuna* els hi posava roba neta de l'empresa. Quan les famílies recollien les seves criatures novament se'ls hi canviava la roba i se'ls hi posava la seva que com ja s'ha esmentat estava dipositada a la bossa corresponent.

En el moment que l'empresa va decidir tancar la *casa-cuna*, amb la finalitat de no perdre del tot aquest servei, es va prendre la mesura de concedir ajudes econòmiques a les famílies per pagar les despeses que comportava el deixar els seus fills i filles en una escola bressol aliena a l'empresa. Aquesta decisió, des del punt de vista actual, possiblement no fou la més encertada. Inicialment, amb la incorporació dels avis a l'atenció dels infants i l'ajut econòmic, les famílies van sortit molt beneficiades. En ser aquest ajut només de caire temporal, posteriorment, es va suprimir.

Amb el suport de:

www.ceavilabesos.cat info@ceavilabesos.cat